

UPPSALA
UNIVERSITET

Institutionen för
pedagogik, didaktik
och
utbildningsstudier.
Självständigt arbete 2
för grundlärare Fk-3
och 4–6,
15 hp

Skönlitteratur i undervisningen

Ina Bernström & Kim Wedin

Examinator: Esther Hauer

Sammanfattning

I olika undersökningar får vi läsa att läsförståelsen har sjunkit bland svenska elever och att unga läser allt mindre skönlitterära böcker.

Syftet med den här studien är att undersöka skönlitteraturens roll i undervisningen och se hur lärare motiverar användandet av skönlitteratur. Vi ville även ta reda på varför och när lärare väljer eller inte väljer att använda sig av skönlitterära texter. Vi valde att använda oss av en digital enkät där lärare för årskurserna Fk-6 fick svara på frågor angående användandet av litteratur samt inom vilka ämnen det förekom skönlitteratur. De didaktiska frågorna när, hur och varför ställdes för att undersöka lärares val av hur skönlitterära texter används i undervisningen. Med de frågorna var syftet att få reda på anledningarna till att lärare väljer eller inte väljer att arbeta med skönlitterära texter i sin undervisning. Genom enkätfrågorna vill vi undersöka när och hur skönlitteratur används och om det finns några speciella tillfällen/ämnen som lärare väljer att inkludera skönlitteraturen i och om det sker vid någon eller några speciella undervisningstillfällen.

Resultatet av studien visar att lärare idag använder skönlitterära texter i sin undervisning inte för att det står skrivet i läroplanen utan för att de ser positiva resultat i sina elevers lärande. Studien visar även att skönlitteratur används som ett komplement till ordinarie läromedel samt att lärarna arbetar ämnesöverskridande med litteraturen. Enligt de medverkande lärarna är skönlitterära texter en bra metod för att nå eleverna på deras nivå. I studien deltog 50 lärare och samtliga var kvinnor. 49 av de deltagande lärarna svarade i enkäten att de använde sig av skönlitteratur oavsett ämne eller gruppstorlek eller gruppens sammansättning. Resultatet av studien visar på att lärarna använder skönlitteratur i sin undervisning oftare än två gånger per termin. Enkätsvaren visar att skönlitteratur används i alla ämnen utom fysik, samt att svenska, historia och samhällskunskap är de ämnen som flest lärare inkluderar skönlitteratur i sin undervisning.

Nyckelord: Skönlitteratur, undervisning, läsförståelse, inläring, ordförråd.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1 Inledning	5
1.1 Arbetsfördelning	5
2 Bakgrund och tidigare forskning om svenska elevers läsförståelse	7
2.1 Svenska elevers läsförståelse	7
2.2 Skönlitteratur i läroplanen	7
2.3 Litteraturdidaktiska strategier i dagens skola	8
2.4 Tidigare forskning om litteraturdidaktik och skönlitteratur i undervisningen	12
3 Teoretiska utgångspunkter	16
3.1 Pragmatismen	16
3.2 Didaktiskt perspektiv.....	18
4 Syfte och forskningsfrågor	20
4.1 Frågeställningar	20
5 Metod	21
5.1 Metodval	21
5.2 Enkät som datainsamlingsmetod.....	22
5.3 Urval.....	22
5.4 Enkätmaterial.....	23
5.5 Databearbetning.....	24
5.6 Analysverktyg.....	24
5.7 Etiska ställningstaganden	26
5.8 Reflektioner över metoden.....	26
6 Resultat	27
6.1 I vilka situationer väljer de deltagande lärarna att använda skönlitteratur i undervisningen?.....	27
6.2 Vilka är anledningarna till att deltagande lärarna använder skönlitteratur i sin undervisning?.....	28
6.3 Hur beskriver de deltagande lärarna sitt användande av skönlitterära böcker?.....	32
7 Analys	37
7.1 Varför?	37
7.2 Hur?.....	39

7.3 När?.....	41
8 Diskussion	43
8.1 Varför?	44
8.2 Hur?.....	45
8.3 När?.....	46
8.4 Egna erfarenheter	47
9 Slutsats	48
8.1 Vidare forskning	49
Referenser.....	50
Bilaga 1.....	55
Bilaga 2.....	60

1 Inledning

I svenskämnets syftesbeskrivning lyfts skönlitteraturens del i undervisningen.

I undervisningen ska eleverna möta samt få kunskaper om skönlitteratur från olika tider och skilda delar av världen. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om olika former av sakprosa. I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden (Skolverket, 2016a, s. 247).

När vi startade den här studien var tanken att undersöka hur lärare väljer att använda skönlitteratur i sin undervisning och då med fokus på de ämnen som ligger utanför det typiska svenskämnet. Vi lade märke till att skönlitteratur ingår som en del av undervisningen i flertalet ämnen inom grundskolans lägre åldrar (Skolverket, 2016, s.19, 87, 166, 179, 190, 259). Jan Nilsson (Ejeman och Molloy, 1997, s.121–162) menar att skönlitteratur kan vara en resurs i undervisningen som bidrar till en positiv språkutveckling hos eleverna vilket även är något vi har egna erfarenheter av. Skönlitteratur är dock en resurs som tyvärr inte används till sin fulla potential i de skolor där vi gjort våra verksamhetsförlagda utbildningsperioder. Under vår utbildning har fokus lagts på att läsa och diskutera kring flertalet barn - och ungdomsböcker, fokus på böckernas innehåll och vilket budskap böckerna signalerar till eleverna. Det som däremot saknades var undervisning som visar på hur blivande lärare kan använda skönlitteraturen rent konkret i undervisningen. Vi ville därför genom den här studien undersöka hur det ser ut i skolor runt om i Sverige.

Elevernas språkutveckling är en central del av elevens förutsättningar för att kunna ta till sig framtida kunskap (Stensson, 2006, s. 7) av den anledningen att språket används för att kommunicera och förmedla viktiga budskap som kunskap, erfarenheter, värderingar, tankar och känslor. Genom att undervisa med skönlitteratur ges eleverna möjligheterna att möta andras tankar, känslor och värderingar, vilket gör att förståelsen för språket och olika texter utvecklas hela tiden (Jönsson, 2007, s.56; Nilsson, 1997, s.15). Skönlitterära böcker finns i många olika svårighetsgrader, vilket gör att oavsett vilken nivå eleverna befinner sig på finns det litteratur som tilltalar och berikar elevernas språkutveckling (Dewey, 2004, s.136; Hattie, 2014, s.51–52).

1.1 Arbetsfördelning

Vi har valt att läsa olika delar av litteraturen och sedan diskuterat och analyserat varje del gemensamt, det för att båda skulle få en bredare kunskap och förståelse för samtligt material. Genom att läsa olika texter ville vi få möjlighet att ta till oss ett bredare utbud av relevant

information. Att vi sedan valde att diskutera texternas innehåll tillsammans gjorde att vi fick en större förståelse för ämnet. Efter att ha bearbetat texterna tillsammans kunde vi dela upp arbetets skrivande.

Sammanfattning och inledning valde vi att göra gemensamt då de delarna ska representera hela arbetet. Bakgrunden till studien valde vi att dela upp, Kim skrev den första delen medan Ina ansvarade för delen "Bidragande faktorer". Tidigare forskning har Kim ansvaret över efter gemensamma diskussioner. Kim har ansvarat för första delen. Från Listiga Råven smyger vidare och resten av tidigare forskning har Ina ansvarat för. Teoretiska utgångspunkter sammanställdes av Ina. Syfte skrevs gemensamt då vi ansåg att studien är en gemensam uppgift och att dess syfte var någonting som vi båda skulle vara överens om. Metodkapitlet skrevs av Kim. Resultatkapitlet skrev vi olika delar av: inledande stycke, 7.2 och 7.2.1 – 7.2.6 har Kim skrivit, inledande stycke, Ina har skrivit delarna 7.1 – 7.1.3. Diskussionens inledning har Kim ansvarat för, samt 9.1. Ina har ansvarat för 9.2 och 9.3. Egna erfarenheter skrevs gemensamt då det grundar sig i bådars erfarenheter. Slutsatser skrevs av Ina och vidare forskning skrevs av Kim

2 Bakgrund och tidigare forskning om svenska elevers läsförståelse

För att kunna visa relevansen för denna studie kommer det i det här kapitlet belysa svenska elevers resultat på internationella lästest, styrdokumentens riktlinjer om skönlitteraturens plats i undervisningen samt hur valet av litteratur avgör elevernas möjliga deltagande.

2.1 Svenska elevers läsförståelse

Resultaten av de senare undersökningarna av Program for International Student Assessment (PISA) visar att svenska elevers läsförståelse har börjat gå uppåt igen efter att den sjönk 2012. Vad var det som gjorde att eleverna hade sämre resultat då och vad är det som gör att resultatet vänder nu? Enligt undersökningen Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS) visar resultaten på att eleverna läser mindre skönlitteratur nu än tidigare, men att den trenden är på väg att vända (PIRLS 2016). Den senaste PIRLS-undersökningen (2016) har visat på en förbättring hos eleverna i årskurs 4. PIRLS visar på att vi legat högre i läsförståelsen (2001) än vad vi gör idag, men det visar även att det är på väg uppåt igen då de senaste resultaten 2016 är bättre än resultatet i PIRLS-undersökningen 2011. Då PIRLS resultaten visar på att elever läser mindre nu vill vi undersöka hur lärare bemöter detta och om de kompenserar elevers minskade intresse för läsning genom att inkludera skönlitterära texter i undervisningen. Den här undersökningen gjordes för att få en inblick i om lärare idag använder skönlitterära texter i sin undervisning och av vilken anledning de väljer att använda den valda litteraturen. Eric Donald Hirschs Jr. artikel Reading Comprehension Requires Knowledge - of Words and the World (2003) om hur en gynnsam läsförståelseutveckling skapas tar upp att eleverna har lättare att ta till sig en text och dess innehåll om de får en nivåanpassad text där innehållet är om inte helt så i alla fall delvis känt för eleven. Elevers läsförståelse är något som påverkar deras förmåga att ta till sig kunskap i alla ämnen vilket gör att det är en stor del i både elevernas lärande precis som det är en viktig del i lärarnas val av undervisning (Jönsson 2007; Hirsch 2003).

2.2 Skönlitteratur i läroplanen

I läroplanen LGR11 förs en argumentation kring kopplingen mellan elevers läsförståelse och mängden läsning. För att eleverna ska få en bättre läsförståelse behöver de läsa mer, för att eleverna ska läsa mer behöver skolan erbjuda olika sorters texter (Skolverket, 2016a, s.248–249). Genom att använda sig av skönlitterära texter som en del av undervisningen i flera

ämnen än svenska kan skolan erbjuda eleverna flera olika texter och inte enbart en genre i ett ämne (Skolverket, 2016a, s.248–249). ”Undervisningen ska ge eleverna rika möjligheter att läsa och upptäcka glädjen i att med hjälp av litteraturen förflytta sig i tid och rum och ta del av andras berättelser. På så sätt kan de utveckla läslust och intresse för litteratur” (Skolverket, 2011, s. 7).

I *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* fastställs de grundläggande mål och riktlinjer som lärare ska arbeta mot. I läroplanen (Skolverket, 2016, s.19, 87, 166, 179, 190, 259) lyfts skönlitteraturens plats i dagens undervisning då det inte endast nämns i svenskämnet, utan även i de samhälls- och naturorienterande ämnenas syftesbeskrivningar, centralt innehåll, förmågor och kunskapskrav, vilket tydligt visar vikten av att använda skönlitteratur i varierande undervisning. Några av de ämnen som Skolverket tar upp skönlitteratur i är: engelska, modersmål, biologi, fysik och kemi.

2.3 Litteraturdidaktiska strategier i dagens skola

Dewey och Hattie menar båda att lärare behöver hitta texter som fångar eleverna intresse samtidigt som texten ger eleverna utmaningar och erbjuder en utveckling i både lässtrategier och läsförståelsen (Dewey, 2004, s.136; Hattie, 2014, s.51–52). Texterna bör även väcka ett intresse för själva läsandet så att eleverna känner en vilja att läsa mer (Dewey, 2004, s.136; Hattie, 2014, s.51–52).

Genom att arbeta med skönlitterära texter erbjuds eleverna att se på det aktuella ämnet på ett annat sätt än om de endast erbjuds att läsa sakprosatexter (Hattie, 2014, s.117). Då en skönlitterär text erbjuder mer än bara upprepandet av fakta måste eleverna lära sig att tolka och analysera texten mer på djupet samtidigt som texten erbjuder ett innehåll som kan vara påverkat av åsikter och upplevelser utifrån en persons livshistoria, vilket leder till att eleverna måste kunna granska texten med ett kritiskt tänkande, någonting som läroplanen lyfter att eleverna ska lära sig (Skolverket, 2016a, s.249).

Martin Widmark startade 2012 konceptet *En läsande klass* som skapades tillsammans med andra legitimerade lärare med utgångspunkt i forskningsbaserade modeller (Gonzales, Hugander, Jonsson, Pettersson, Trapp & Widmark 2014, s.6–7). Gonzales m.fl., som tillsammans skrivit lärarhandledningen, beskriver hur de ville att undervisningsmodellen skulle vara till hjälp för lärares undervisning i läsförståelse. Studiehandledningen som ska guida lärare

i hur man kan arbeta med läsförståelse och ge eleverna strategier i läsningen består av färdiga lektionsplaneringar som sträcker sig från årskurs 1 till årskurs 6 (Gonzales, 2014, s.9). Projektet en läsande klass behandlar mycket skönlitteratur vilket gör att det ger en intressant insyn i hur lärare kan arbeta med det i undervisningen. Sverige har på ett årtionde gått från världsledande till medelmåttiga vad gäller läsförståelse (PIRLS 2001, 2016). Analyser gjorda i skolorna visar att det är samma elever som går ut nian utan fullständiga betyg som tidigare visade sig ha svag läsförståelse redan i fjärde klass (enlasandeklass, 2017), vilket gör att det är otroligt viktigt att studier och projekt görs för att stötta lärarna i deras undervisning.

Elever lär sig, genom skönlitteraturen, att tänka i bilder, metaforer och liknelser. De lär sig även att uppfatta och identifiera ambivalensen, metadrag, retorik, ironier och andra stilmedel. Barn och unga som lärt sig avkoda olika uttrycksformer blir inte lika lätt offer för den påståendekultur och åsiktsterror som existerar i de sociala medierna. “Kalla det demokratifostran eller bildning, det kvittar. Men snälla, lär ungarna läsa” (Witt-Brattström, 2012).

Kristin Hallberg (1993) skriver att utvecklingen av media som sker i vårt samhälle skapar svårigheter att använda skönlitteratur i skolans undervisning. “Ordet och språket gör människan till just människa [...] Med språket skapar och upprätthåller hon kontakt med omvärlden. Till våra mest angelägna uppgifter hör därför att ge barn tillgång till ett levande och rikt språk” (Hallberg, 1993, s.114). TV, film och internet är en allt större del av dagens samhälle och spelar en stor roll i många barns liv, men det är det engelska språket som dominerar på många håll och gör det därför ännu viktigare att barnen får lyssna till högläsning i skolan. Genom lyssnandet ökar elevernas ordförråd samt att eleverna får öva sig på koncentration (Hallberg, 1993, 114). Eftersom PIRLS (2016) undersökningen visade att dagens barn läser mindre skönlitteratur nu än tidigare så blir det ännu viktigare att lärare väljer att använda sig av det i sin undervisning.

Chambers skriver i sin bok *Böcker inom oss* att bokvalet är ett viktigt steg innan själva läsningen kan börja (1993, s.78). Författaren konstaterar även att det är viktigt att eleverna inte endast väljer böcker av en och samma genre eller författare (Chambers, 1993, s.13–14). Chambers nämner tre olika sätt som valet av böcker sker på: Läraren gör ett val utan att tillfråga eleverna, eleverna gör ett val som sedan godkänns av läraren och slutligen att någon auktoritet såsom regering eller läroplan gör valet (Chamber, 1993, s.79). När läraren väljer litteratur är det viktigt enligt Chambers att läraren respekterar elevernas smak av böcker för att de ska hålla intresset uppe under läsningen och kunna göra någonting produktivt av läsningen (1993, s.80). Som tidigare nämnts så ska skolan utveckla elevernas intresse för litteratur (Skolverket, 2011),

läsningen kan därför inte förväntas ske på fritiden utan skolan har som plikt att ge eleverna möjligheten till läsningen i skolan.

I *Listiga Råven smyger vidare* av Birgitta Alleklev och Lisbeth Lindvall 2003 tar de upp hur man kan använda berättelser som en del av lärandet i flera olika ämnen, de pratar bland annat om vikten om att vara påläst i det ämne du ska undervisa i för att på ett så fritt sätt som möjligt kunna berätta i tex religion. Författarna menar även om att komplettera vanligt läromedel med skönlitteratur i tex Geografi (Alleklev & Lindvall, 2003, s.52, 66).

Att arbeta med skönlitteratur i skolan- praktik och teori (2005) av Bengt Brodow & Kristina Rininsland 2005, tar upp att de lärare som ställt upp på intervjuerna inte ser något problem i att eleverna inte vill läsa. Problemet ligger snarare i textens ordförråd och elevernas trånga referensramar och att som lärare hitta en text som inte är för svår eller för lätt (Brodow & Rininsland, 2005, s.87). Enligt Brodow och Rininsland menar lärarna att eleverna inte har svårt att läsa eller koda av en skönlitterär bok, det svåra är att återberätta vad den handlade om (2005, s.98, 105). Det bör tilläggas att de intervjuade lärarna arbetade med gymnasieelever vilket understryker det faktum att man måste börja tidigt med att arbeta med skönlitterära böcker för att eleverna ska få kunskapen och erfarenheten av hur man kan arbeta med dem. En av de intervjuade lärarna berättar att det finns elever i tex naturvetenskapliga programmet som kan läsa avancerade facklitteratur men som inte klarar av att läsa skönlitteratur. Lärarna kunde bara reflektera över att anledningen är att eleverna inte är vana att läsa skönlitteratur och att det är skillnad på vad man läser, i en faktabok kopierar man bara kunskapen man läser, i en skönlitterär text handlar det mer om skapande och fantasi (Brodow & Rininsland, 2005, s.99).

I *Tematisk undervisning* (1997), menar Nilsson att tematiskt arbete är oberoende av traditionella läromedel. Nilsson tar även upp att läsande av skönlitterära texter har en central funktion för elevernas kunskapssökande (1997, s.12). Skönlitteratur är inte bara till för att ge en läsoplevelse utan kan även användas som en kunskapskälla då eleverna kan stöta på flera olika människor tex en person från ett annat land och genom boken få erfara hur den personen lever sitt liv, eleverna får erfarenhet från flera olika livsvillkor (Nilsson, 1997, s.15). Nilsson menar även att trots att det finns en kunskapskälla bland de skönlitterära böckerna är det sällan som de används till just det (1997, s.15). Beroende på hur lärarna planerar att arbeta med sagor i sin undervisning kan de vara enkla att arbeta med eller bli mer problematiska. Ska eleverna lära sig hur en saga är uppbyggd är just en saga väldigt bra att utgå från, men är det innehållet i sagan som ska vara det centrala kan det bli mer problematisk. Det finns ytterligare ett sätt där sagan

är mycket användbar det är när du använder sagan för att arbeta med till exempel mod, rädsla, svaghet - styrka eller barn (Nilsson, 1997, s.23). Nilsson menar att skönlitteratur lätt fastnar i rollen att användas i syftet att visa hur en text är skriven utan att problematisera texten och arbeta med den i ett annat syfte, till exempel att arbeta med vad texten och bilderna egentligen gestaltar och förmedlar (1997, s.23–24). Läsningen måste vara meningsfull för eleverna och texten som eleverna läser måste kunna knytas an till elevernas egna erfarenheter, att ge dem faktaböcker med enbart avancerade fakta kan bidra till att eleverna tar sig igenom texten men utan att ta till sig kunskapen (Nilsson, 1997, s.37).

Nilsson tar även upp konceptet ”bänkboken” och vad den har för syfte, att den både blir som en buffert för att eleverna ska ha något att göra mellan momenten och att de inte stör sina kamrater som inte är klara med den aktuella uppgiften ännu. Men Nilsson menar även att ”bänkboken” är viktig i det syfte att den ger eleverna lästräning (1997, s.38). Skönlitteratur används ofta för en personlighetsutveckling hos eleverna, men det verkar finnas en rädsla bland lärare för att en alltför stor fördjupad textbearbetning ska förstöra själva läsoplevelsen. Man verkar tro att eleven i största möjliga utsträckning ska få vara själv i sin läsning för att läsoplevelsen inte ska bli förstörd (Nilsson, 1997, s.41). ”Bänkboken” kan ses som en möjlighet för eleverna att ska ges en läsupplevelse som inte kräver en alltför fördjupad textbearbetning.

Nilsson menar att det är av stor vikt att läraren tänker igenom sitt val av skönlitterära böcker så att hon/han är medveten om hur eleverna ska få arbeta med texten. Skönlitteraturen kan ses som en bro mellan den ”lilla” människan och den ”stora” världen. Det handlar om att ge eleven en möjlighet att utifrån sin egen erfarenhet hitta en väg att förstå hur världen fungerar. I tolkning av skönlitteratur finns ingen direkt sanning utan alla har sitt sätt att se på saker och ting och alla ser olika utifrån sina egna erfarenheter. Det handlar om att kunna förhålla sig och ta ställning till den värld vi lever i. Genom skönlitterära texter får eleverna ”lära känna” andra människor med andra livsöden, verkligheter och erfarenheter (Nilsson, 1997, s.42–43). Nilsson menar att när en lärare väljer vilken skönlitterär bok som ska användas bör han/hon tänka på följande: ”Varför väljer jag just den här boken? Vad är det jag vill att läsningen ska resultera i? Vad tror/vill jag att mina elever ska förstå och lära sig genom att läsa och bearbeta den här boken?” (Nilsson, 1997, s.48). Författaren anser även att elever inte ska läsa skönlitteratur bara för läsningens skull, de ska läsa för att texten har något att säga dem, för att texten tillför dem något och för att texten lär dem något (Nilsson, 1997, s.95).

Åsa Larsson lyfter i sin artikel artikeln *Skönlitteratur+SO=sant* (2015) hur positivt det är att arbeta med skönlitteratur i de samhällsorienterade ämnena. Böckerna är tilltalande för eleverna att läsa och genom att sedan diskutera kring böckerna får eleverna arbeta med texten i flera plan. Framförallt arbetar läraren med elever som inte har det svenska språket som grund. En lärare som Åsa Larsson intervjuade menar på att det har hjälpt eleverna massor genom att byta ut undervisningsmaterialet mot skönlitteratur så som "Hungerspelen" och "Jag är Zlatan". Läraren lyfter att det är otroligt viktigt att man kan sin läroplan för att på bästa sätt kunna arbeta med skönlitteratur med sina elever (Larsson, 2015).

Malin Alkestrand (2016) lyfter, vilket även Nilsson (1997) och Larsson (2015) tar upp som en viktig del av hur lärare väljer att arbeta, är att valen av litteratur är medvetna och att det finns en förberedelse för att lyfta och diskutera textens innehåll samt budskap. Emma Olsson intervjuade till sin forskning *Harry Potter bra för skolans värdegrundsarbete* (2016) litteraturforskaren Alkestrand som menar att skönlitteratur har en betydande roll i arbetet med skolans värdegrund. Alkestrand menar att det är viktigt att veta vad läroplanen står för och att även problematisera böckerna, i den här artikeln pratar de om Harry Potter och där kommer det bland annat upp att endast tvåsamhet och den heterosexuella normen finns representerad (Olsson, 2016).

2.4 Tidigare forskning om litteraturdidaktik och skönlitteratur i undervisningen

Det har varit svårt att hitta forskning kring ämnet skönlitteratur i undervisning i de lägre åldrarna. Det fanns mer kring ämnet i de övre åldrarna, men denna studie riktar in sig mot elever upp till årskurs 6. Utbudet på forskning var mer begränsat för elever upp till årskurs 6. Forskning som betonar vikten av läsning genom skönlitterära texter för elevers utveckling samt valet av intresseväckande och stimulerande texter var ett smalare utbud. Nedan redogörs forskning som tar upp läsmängd och skönlitteraturens påverkan på individens utveckling inom ordförråd, läsförståelse och kunskapsutveckling.

Eckeskog (2013) tar upp i sin studie om elevers läsförståelse i årskurs 1–2, hur elevers förkunskaper kopplas till det de läser och hur lärare kan använda sig av det i sitt arbete med läsförståelse. Eckeskog menar att det är en fördel att elever kan knyta an till sina egna erfarenheter när de ska förstå och tolka en text (2013, s.29,45,87). Författaren tar upp att det är viktigt att hitta motiverande texter för att fånga elevers vilja att läsa (Eckeskog, 2013, s.29).

Studien visade även på att det är en förutsättning att läsningen och lässtrategier ska utvecklas krävs det motivation och engagemang (Eckeskog, 2013, s.29). Författaren tar upp att det viktiga när en elev väljer en bok att läsa är det är en bok de kan förstå, att det är att föredra att läsa fler tunnare böcker där eleven förstår vad de läser än att de läser en tjock bok där texten ligger över deras kunskapsnivå (Eckeskog, 2013, s.87).

Marx Åberg (2016) tar upp i sin fallstudie att det är viktigt att texterna som eleverna läser både motiverar samt utmanar. Texterna ska utmana eleverna i deras proximala utvecklingszon men samtidigt bör läraren inte vara rädd att låta eleverna välja texter som ligger utanför deras kunskapsnivå. Desto svårare text desto mer stöttning behöver eleven. Marx Åberg menar på att det inte är ovanligt att en elev som läser mycket skönlitterära texter får en mer positiv inställning till läsning av andra texter. På samma sätt menar Marx Åberg att en elev som inte har en meningsfull upplevelse sedan innan kommer att förvänta sig att läsningen kommer att vara givande. Texterna som läraren använder i sin undervisning bör vara genomtänkta och väljas med omsorg. Läraren bör ta hänsyn till elevernas nivå på läsförmågan, men det är enligt Marx Åberg ännu viktigare med en meningsfull och intresseväckande text. Texterna som eleverna erbjuds bör vara varierande och bidra till mångfald av texter som kan kopplas till varandra, samtidigt som de ska bidra till att elevens ämneskunskaper ökar. För att en lärare ska använda en text vid fler än ett tillfälle i sin undervisning uttrycker Marx Åberg att texten bör motivera eleverna till läsning (2016, s. 166–168).

Damber skriver att elevers läsning påverkas av huruvida eleven känner att texten är meningsfull och att eleven kan känna ett värde av att läsa texten (2010, s.10). Elever som kommer i kontakt med skönlitterära texter har en ökad förståelse, i jämförelse med elever som inte kommer i kontakt med litteratur i samma utsträckning (Damber, 2010, s.13).

When children learn to read, there is an epiphanic moment in which they realize that text represents meanings. This insight sets the stage for children to learn about the formal structures that are the key to uncovering those meanings (Damber, 2010, s.13).

Damber (2010, s.13) tar även upp i sin studie att det är viktigt för barnens kompetensutveckling att de har förebilder som visar intresse för läsning. Damber beskriver läsningen som ett deltagande i en social, kulturell och historiskt konstruerad tillämpning (2010, s.9). I och med läsningen utvecklas barnens ordförråd som sedan är nödvändigt för att få en läsförståelse. Mängden ord som barn stöter på under läsning kan aldrig ersättas av annan undervisning

(Damber, 2010, s.18). Enligt ett flertal studier ger visat på att ett högre lärar-elevförhållande kan bidra till elevernas läsförmåga i de lägre klasserna. Användningen av, mängden och tillgången till läsningsmaterial i klassrummet är även det någonting som kan förknippas med hög prestation i läsning, ett klassrum som är rik på litteratur ger möjligheten att skapa förutsättningar för läskunnighet (Damber, 2010, s.22).

Reichenberg är professor i allmändidaktik vid Umeå universitet och har gjort en komparativ litteraturstudie av svensk och norsk läsförståelse (2012). Syftet med studien var att undersöka hur det kommer sig att av Sveriges elevers resultat dippade i PISA:s läsförståelsetest 2012. Hon lyfter i sin studie hur eleverna gynnas av en strukturerad läsundervisning som är anpassad efter den enskilda elevens behov. Hon tar även upp vikten av att utmana eleverna genom den proximala utvecklingszonen och att lärande i grupp även är gynnsamt för eleverna (Reichenberg, 2012, s.11). Författaren kommit fram att undervisningsmetoder som fördjupar elevernas läsförståelse saknas i den svenska undervisningen. Undervisningen är starkt individualiserad och därmed ett stort ansvar läggs på eleverna själva när det gäller läsningen (Reichenberg, 2012, s.11–12). Studien som Reichenberg gjorde visade på att det är viktigt att utmana eleverna i deras proximala utvecklingszon samt att det är viktigt att ge eleverna material som gynnar deras vilja att läsa (2012, s.11).

Jönsson skriver i sin avhandling om litteraturarbetets möjligheter, att skönlitteratur är en viktig del av undervisningen (2007, s.19). Författaren lyfter fram, genom hela avhandlingen, möjligheter som arbete med skönlitteratur kan tillföra undervisningen och ger även konkreta exempel på hur arbetet med skönlitteratur skulle kunna bedrivas. Kombination av olika undervisningsmetoder kan gynna elevernas läsutveckling (Jönsson, 2007, s.92). Vidare, lyfter Jönsson att en trygg klassrumsmiljö där eleverna känner sig bekväma med att uttrycka sina åsikter och öppet vågar delta i samtal, är väsentlig del som är avgörande för att kunna arbeta med skönlitteratur i undervisningen (2007, s.10).

Wolff (2011) gjorde en studie i hur elevers läsförståelse samt läsflyt påverkades ifall de under en 12 veckors period läste 45 minuter om dagen tillsammans med en specialpedagog (2011, s.299). Studien Wolff gjorde grundade sig i arbetsmetoder formade efter RAFT-träning (Reading And Fluency Training). Studien omfattade 100 elever, 50 elever som fick specialundervisning med extra läsning samt 50 elever som blev testgruppen. Det direkta resultatet av studien visade att de elever som fick extra läsningen varje dag hade ett bättre läsflyt

samt en bättre läsförståelse än den grupp elever som inte fick samma möjlighet. Efter tre år gjordes en uppföljning av studien som den visade på att de elever som fick extra läsningen fortfarande låg före de elever som inte hade fått det. Studien visar genom uppföljningen att ökad läsning ger ett långvarigt resultat till elevernas fördel (Wolff, 2011, s.304).

2.4.1 Skönlitteratur i undervisningen

Jönsson (2007, s.9–10) beskriver i sin avhandling en metod som utgår från att läsa tillsammans, högläsning av läraren, där fördelar och nackdelar lyfts fram. Författaren beskriver läsningen som en gemensam resa där eleverna tillsammans deltar i resandet och de ledtrådar som texten ger. Resultatet av Jönssons (2007) avhandling visar på att gemensam läsning skapar en känsla av gemenskap där boken visar andras erfarenheter som eleverna kan känna igen sig i. Vidare, när läsningen sker tillsammans får alla elever möjligheten att få ta del av bokens innehåll oavsett elevernas läsförmåga. Genom att få berättelsen läst för sig kan eleverna fokusera på innehållet istället för den egna läsningen, vilket gör att fler elever kan bli delaktiga (Jönsson, 2007, s.10). Eleverna kan genom att lyssna på högläsning ta till sig svårare texter än de själva är redo för att läsa (Jönsson, 2007, s.9–10).

Jönsson lyfter även några svårigheter som gemensam läsning kan medföra, till exempel måste man som lärare ha många bollar i luften under den gemensamma läsningen. Medan läraren läser texten måste han/hon vara lyhörd gentemot de signaler som eleverna ger ut i form av uttryck och gester. Läraren måste vara uppmärksam och se om eleverna verkligen lyssnar aktivt, se till alla elever förstår samt vara beredd att stanna upp och förklara om det verkar så att det är någonting som de inte förstår (Jönsson, 2007, s.10).

Jönsson skriver att ett av målen för elevers kunskapsarbete är att de ska reflektera över vad de läser, det är i det sammanhanget som skönlitteraturen kan ses som en kunskapskälla (2007, s.10). En grundtanke är att de skönlitterära texter som eleverna läser kan relateras till elevernas verklighet och litteraturen kan därför skapa möjligheten att möta andras erfarenheter genom texten (Jönsson, 2007, s.56).

3 Teoretiska utgångspunkter

Studien baserades på det pragmatiska perspektivet samt de didaktiska frågorna: hur, vad och varför.

3.1 Pragmatismen

Pragmatismen är en filosofi om att teori är en del av kunskap och mening (Burman, 2014, s.182), att använda ett material eller metod där det har en funktion och en nytta. Detta innebär att ett material kanske kan användas till mer saker än det är avsett till från början, vilket är något vår studie grundar sig på: Att använda en skönlitterär bok till något mer än bara nöjesläsning.

Deweys syn och tanke om pedagogiken har tydlig inverkan på dagens syn av hur pedagogiken ska användas och fungera. Dewey (2004) och Hattie (2014) tar båda upp många liknande aspekter och tankar kring hur pedagoger ska kunna fånga elevernas intressen och hur eleverna ska få en så stimulerande och effektiv inläring som möjligt. Deweys filosofi om hur elever ska kunna ta till sig nya kunskaper och erfarenheter går att koppla samman med vår studie om hur pedagoger försöker att fånga upp varje elev med individanpassade läromedel, som kan kopplas till elevernas intressen och på så vis kan få eleverna att bli aktiva med sitt lärande och sin omgivning. Han menade att det är pedagogikens mening att föra kunskap och ett socialt system vidare till nästa generation (Dewey, 2004, s.23; Burman, 2014, s.188).

Den syn Dewey hade på människan var att vi är en social varelse som strävar efter utveckling (2004, s.31) och han menade att den pedagogiska utbildningens uppgift var att i skolan arbeta med eleverna så att de fick en fri utveckling samtidigt som utbildningen måste ha en grund i det sociala spelet mellan kamrater men även följa skolans läroplaner (Dewey, 2004, s.30–31). Ett sätt att ge eleverna relevanta verktyg i sin utveckling till att bli fungerande och medvetna medborgare är att arbeta med värdegrunden och att låta eleverna läsa, höra och se berättelser om andra människors livsöden. Det kan göras med hjälp av olika sorters texter som används både i högläsning inför gruppen eller tyst läsning och individuell läsning.

Kunskap ger frihet, frihet att kunna bedöma och observera utifrån den egna uppfattningen om vad som känns meningsfullt (Dewey, 2004, s.197). Dewey menade att lärare ska undervisa sina

elever utan att föra över sina personliga värderingar på eleverna, han menade dock att det inte går att ha en värderingsfri utbildning, utan att man måste arbeta med de värderingar som finns och som förändras (Dewey, 2004, s.40).

Ett sätt att arbeta med de värderingar från förr och de som är aktuella nu, är att jämföra och analysera böcker från förr med böcker som är nytryckta. Skönlitteraturen kan enligt Dewey användas för att eleverna ska få en förståelse för andra människors levnadshistoria, men ska inte enligt Dewey användas som aktuell kunskap utan mer som ett stöd för elevernas förståelse (2004, s.51).

Dewey menar att det ligger i pedagogens uppgift att styra den växande individen i dess utveckling och att det ska finnas ett samspel mellan utbildning, erfarenhet och omgivning. Ett samspel som individen behöver för att få den kunskap och erfarenhet som kommer ligga till grund för att den ska kunna påverka det samhällssystem som individen lever i (Dewey, 2004, s.45; Burman, 2014, s.188). ”... en uppfattning om utbildning som kulturell reproduktion, där kunskap har ett pragmatiskt värde genom att den gör världen möjlig att erövrats för barnet.” (Dewey, 2004, s.41)

Dewey menade att man måste hitta ett sätt att nå eleverna när de ska ta till sig den tänka kunskapen, han menade även att för att nå eleverna måste läraren hitta ett sätt som redan är bekant för eleven, då kan undervisningen få en positiv effekt. Försöker lärare lära en elev något nytt utan att det finns något som eleven kan knyta an till blir det mycket svårare och processen blir slumpmässig och nyckfull något även Hattie håller med om (Dewey, 2004, s.46; Hattie, 2014, s.134). Synen på hur utbildningen skulle bidra till elevens utveckling är fortfarande aktuell då man även idag strävar mot en individanpassad undervisning (Dewey, 2004, s.126; Hattie, 2014, s.181) där fokus inte bara läggs vid att läsa och skriva utan att det är lika viktigt att eleverna får lära sig att kommunicera på andra sätt för att visa sina kunskaper (Dewey, 2004, s.52).

Hattie anser att pedagogik handlar om att ge elever individanpassad undervisning, där pedagogen ska hjälpa eleven att utvecklas utifrån sin proximala utvecklingszon (2014, s.188–189). För att det ska lyckas behövs det att pedagogen känner sina elever för att på bästa sätt kunna möta dem på rätt nivå (Hattie, 2014, s.188–189). Läraren behöver undervisa eleverna på ett inbjudande sätt, eleverna behöver känna att de är respekterade och har en betydelse (Hattie,

2014, s.188). För att pedagogen ska kunna undervisa på det sättet menade Dewey att pedagogiken ska bidra till att det finns utrymme för läraren att lära känna eleven för vem han eller hon verkligen är (2004, s.136). Pedagogiken ska stimulera till respekt för egna initiativ och aktiviteter som stimulus och centrum för inläring (Dewey, 2004, s.136; Hattie, 2014, s.52–53). Det är just genom att reflektera över upplevelser eller praktisera det man ska lära sig som man kan ta till sig kunskapen enligt Dewey, “learning by doing” (Dewey, 2004, s.110; Burman, 2014, s.191) eller “learning by reflective experience” (Burman, 2014, s.191), ska en elev lära sig att läsa bra innebär det att eleven måste läsa mycket. Genom att arbeta med läsförståelse på ett för eleven meningsfullt sätt bidrar undervisningen till att eleven övar läsningen med större motivation och på så vis blir eleven en skickligare läsare (Dewey, 2004, s.110).

Genom att använda det pragmatiska perspektivet vill vi undersöka om det finns någon koppling till de deltagande lärarnas tänk kring användandet av skönlitteratur i sin undervisning och det pragmatiska perspektivets tanke på att använda material som från början är tänkt som underhållning och inte undervisning.

3.2 Didaktiskt perspektiv

Vi har även valt att grunda studien i ett didaktiskt perspektiv. I det didaktiska perspektivet finns de didaktiska frågorna vad, hur och varför som syftar till att kunna forma och analysera undervisningen. Didaktik handlar dels om utveckling och lärande, det handlar om vad som ska undervisas, målet och innehållet (Skolverket, 2016b). Varför-frågan syftar till det resonemang som förs kring varför just det utvalda materialet väljs istället för någon annat. Hur-frågan är tänkt att svara på hur undervisningen ska gå till (Skolverket, 2016b).

Termen didaktik infördes av Wolfgang Ratke 1612 då han överlämnade ett förslag om reformering av den tyska skolan (Bengtsson, 1997, s.1) Men den mest utvecklade didaktiken presenterades under 1600-talet av Johan Amos Comenius genom verket *Didactica magma*. Comenius ansåg att didaktiken var en teori som handlade om konsten att undervisa. och den skulle omfatta all undervisning som en helhet (Bengtsson, 1997, s.1). Comenius kom fram till didaktikens fyra frågor som ska användas för att anpassa undervisningen till den enskilda eleven, ”Vad? Hur? När? Varigenom?” (Comenius 1989, s 31). När man utgår från frågorna vad? hur? när? och varigenom?/varför?, kan den didaktiska teorin hjälpa till att uppmärksamma hur ett arbete ska ske utifrån elevernas sociala ramar. Didaktik är en metod som lärs ut till elever där man tillmötesgår elevernas förmåga att ta till sig kunskapen (Jank & Meyer 1997, s 22).

Enligt nationalencyklopedin (2018) har ordet didaktik betydelserna “läran om undervisning; undervisningens och inläringens teori och praktik” samt att det kopplas till undervisningsmetodiken, det vill säga “metoder för undervisning i skola och annan utbildning samt ämne inom lärarutbildningen. Formerna för undervisning och därmed lärarens roll har”.

4 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med vår studie är att öka kunskapen om skönlitteraturens roll i undervisningen och hur lärare motiverar användandet av skönlitteratur. Vi fokuserar på lärares reflektioner om kurslitteraturens roll samt vad de tänker kring användandet av skönlitteratur som komplement till de befintliga läromedlen. Vår studie riktar in sig mot lärare verksamma inom skolans årskurser Fk-6.

4.1 Frågeställningar

- Vilka är anledningarna till att deltagande lärarna använder skönlitteratur i sin undervisning?
- Hur beskriver de deltagande lärarna sitt användande av skönlitterära böcker?
- I vilka situationer väljer de deltagande lärarna att använda skönlitteratur i undervisningen?

5 Metod

Den undersökning som låg till grund för vårt arbete var en kvantitativ och kvalitativ studie. På grund av undersökningens begränsade omfattning gav det kvalitativa resultatet inte möjlighet att dra allmänna slutsatser som går att applicera i andra situationer. Anledningen till att undersökningen inte blev generaliserbar var att antalet deltagare i undersökningen inte skapade den mängd data för att det skulle gå. Den här studien grundade sig på en enkätundersökning samt tidigare forskning kring ämnet. Vår studie visar att 49 av 50 deltagande lärare som praktiserar läraryrket idag använder sig av skönlitterära texter i sin undervisning.

Vi använde oss av tjänsterna Swepub, ERIC och DiVA vilket gav svenska och internationella vetenskapliga resultat. Genom att söka med relevanta sökord hittade vi litteratur att läsa som var relevant för vår studie. För att få så relevant forskningsunderlag som möjligt valde vi att använda oss av peer-reviewed som avgränsning för att få fram vetenskapliga resultat.

5.1 Metodval

De två vanligaste metoderna som används i utförandet av en undersökning är ett kvantitativt eller ett kvalitativt sätt. Valet att arbeta med en nätbaserad enkät gjordes då vår studie gynnas av flera svar än vad en intervjustudie gav möjlighet till. Genom att enkäten var tillgänglig via internet bidrog det till att fler kunde medverka samt att det inte fanns en geografisk begränsning i vilka som kunde delta i undersökningen (Ejlertsson, 2005, s.11). Valet av metod skulle även grunda sig i undersökningens syfte. Undersökningen var en kvantitativ studie, då syftet med vår studie var att undersöka hur, vad och varför lärare använder sig av skönlitteratur i undervisningen. Vår studie var även en kvalitativ studie då flera av enkätens frågor var fritextfrågor, vilket gav de deltagande lärarna möjlighet att utveckla sina svar (Trost & Hultåker, 2007, s.18, 23). Den här undersökningen som fokuserar på hur skönlitteratur används i undervisningen, gjordes genom enkätstudier eftersom det gav ett bredare undersökningsområde än att endast intervjua några lärare om hur de använder skönlitteratur i undervisningen. Det går inte att använda enkäten för att representera hela Sverige men den visar ändå hur lärare arbetar olika och om det finns ett genomgående arbetssätt hur lärare väljer att arbeta med skönlitterära texter.

Göran Ejlertsson lyfter fram både för och nackdelar med att göra en enkätstudie (2005, s.11). fördelarna med enkät är att urvalet kan göras stort, det kräver inte ett alltför krävande förarbete.

Den som svarar på enkäten kan i lugn och ro sitta och fundera över vad och hur den vill svara på frågorna. Genom att skicka ut en enkät eliminerar man även risken att den tillfrågade påverkas av frågeställarens attityd (Ejlertsson, 2005, s.11–12). De negativa delarna med enkätundersökningar enligt Ejlertsson är att antalet frågor blir begränsat då en enkätundersökning inte bör ta mer än som mest 30 minuter (2005, s.12). Ytterligare en negativ del av enkätundersökningar är att den som svarar på frågorna inte kan ställa frågor ifall en fråga anses otydlig. Detsamma gäller för frågeställaren som inte kan ställa följdfrågor ifall ett mer detaljerat svar hade önskats (Ejlertsson, 2005 s.13). Genom att samtliga deltagare som svarar på enkäten när de själva känner att de har tid och möjlighet anser vi att vår studie har en hög reliabilitet (Troost & Hultåker, 2007, s. 64–65).

Enkäten strukturerades utifrån böckerna skrivna av Jan Trost och Göran Ejlertsson där de ger förslag till hur en enkät kan struktureras (Ejlertsson, 2005, Trost & Hultåker 2007). Enkäten började med ett missivbrev där det förklarades vilka vi är och vad för sorts undersökning de skulle svara på. Valet av vilken sorts frågor som skulle användas i enkäten hamnade på både öppna och slutna frågor, eftersom målet var att de deltagande lärarna skulle ha möjlighet att utveckla sina svar.

5.2 Enkät som datainsamlingsmetod

Vi började med att skapa en digital enkät via hemsidan survio.com som sedan, för att undvika att dåligt formulerade frågor som skulle kunna leda till sämre data valde vi att skicka ut en pilotstudie på vår enkät innan den reviderade versionen skickades ut till olika skolor i Sverige. Det för att göra det möjligt att omformulera och göra frågorna så tydliga som möjligt, samt få respons på hur frågorna uppfattas så att svaren skulle bli relevant för vår undersökning (Ejlertsson, 2005, s.35–36). Pilotstudien skickades ut till 4 lärare som vi kände som sedan fick ge oss feedback på om det var någonting som var otydligt eller som behövdes utvecklas. Då samtliga medverkande svarade på samma enkät användes en standardiserad datainsamling (Troost & Hultåker, 2007, s.59).

5.3 Urval

Det urval som studien krävde var att välja lärare som den grupp personer som skulle delta i studien. Valet gjordes då vi ansåg att det är lärare som är införstådda i hur skönlitteraturen kan användas i undervisning. För att få så många svar som möjligt skickades enkäten ut i sociala

medier där endast lärare medverkar. Såsom speciella grupper på Facebook där kravet att få vara med är att du är studerande till eller legitimerad lärare. Därför gjordes valet att avgränsa urvalet till Fk-6 lärare för att det är den åldersgrupp studien fokuserar på. Svartsresultatet på enkäten blev 50 individuella svar.

Genom att vi använde oss av sociala medier samt att vi gjorde vår enkät nätbaserad kan vi inte vara helt säkra på att de som valt att medverka i studien har varit totalt ärliga i sina svar på att de är utbildade lärare. Valet att använda oss av nätbaserade och anonyma svar gjordes för att få en så bred och stor svarsgrupp som möjligt.

5.4 Enkätmaterial

Enkäten (se bilaga 1) bestod av sammanlagt 26 frågor varav sex av dem var envälsfrågor, deltagarna hade möjlighet att utveckla svaren på fyra av ensvarsfrågorna. Enkäten innehöll även en flervälsfråga som handlade om i vilka undervisningsämnen som deltagarna använde sig av skönlitteratur inom, den didaktiska vad-frågan. 19 av enkätfrågorna var fritextfrågor, det valet gjordes för att vi skulle få så detaljerade svar som möjligt. Fritextfrågorna tog upp de didaktiska frågorna hur och varför.

Genom studien undersöks hur ofta lärare använder skönlitterära böcker i sin undervisning, detta för att se ifall lärare använder skönlitteratur endast någon gång ibland eller om de använder det mer frekvent i sin undervisning, någonting som vi kopplar till forskningsfrågan *när* lärare använder sig av skönlitteratur i sin undervisning. Med frågan om hur ofta de medverkande lärarna använder sig av skönlitteratur i sin undervisning (se bilaga 1), syftar vi till antalet skönlitterära verks eller tematiska arbeten som behandlas under en begränsad tid.

I studien medverkade 50 personer, samtliga kvinnor. Av dessa hade fjorton stycken varit verksamma som lärare i längre än 21 år. Tolv lärare har varit verksamma i 1–5 år. Nio lärare har varit verksamma i 6–10 år samt 16–20 år. Fyra lärare har varit verksamma 11–15 år och två lärare var nyexaminerade. Svaren har en stor geografisk spridning, en kommun sticker dock ut, därifrån medverkar sex lärare.

5.5 Databearbetning

Bearbetningen av materialet gjorde vi genom att träffas gemensamt och gå igenom den insamlade datan. Vi delade upp de olika frågorna så vi inte bearbetade samma data när vi delade upp analysen. Forskningsfrågorna grundar sig i de didaktiska frågorna när, hur och varför lärare väljer att arbeta med skönlitteratur i undervisningen. Kim har fokuserat på hur frågan medans Ina har arbetat med vad och varför. Anledningen till den uppdelningen var att vi ansåg att hur frågan skapar en större mängd material i sig än de andra två frågorna. Anledningen till att vi trots uppdelningen satt gemensamt var för att kunna ställa frågor och stötta varandra vid oklarheter.

Vi har valt att referera citaten till ort och svarsnummer utifrån ordningen svaren kommit in. Det valet görs för att det lättare ska gå att hitta från vilket svar citatet tagits. Vi valde även bort att ge deltagarna fiktiva namn då vi ansåg att det inte var rimligt att komma på 50 fiktiva namn som dessutom inte skulle underlätta själva analysen eller möjligheten till att göra efterforskning bland deltagarnas svar. De citat vi valt att lägga in i analysen är svar som antingen representerar eller går emot majoriteten.

5.6 Analysverktyg

För att kunna analysera materialet från enkätundersökningen valde vi att utgå från en selektiv kodning, det innebär att vi sorterade in materialet i olika grupper, kategorier. Det gjordes för att på ett så tydligt sätt som möjligt kunna avgränsa informationen och samtidigt kunna fokusera på den information som var relevant för studien (Fejes & Thornberg, 2015, s.37). Genom att placera materialet i olika huvudkategorier med tillhörande underkategorier kunde vi strukturera upp resultatet från enkäten. Läsförståelse blev en av huvudkategorierna som vi sedan placerade de didaktiska frågorna vad, hur och varför under. Att fånga elevernas intresse och inspirera dem blev nästa huvudkategori som även den fick underkategorierna vad, hur och varför för att försöka strukturera upp hur de deltagande lärarna tänker kring ämnet (Bryman, 2011, s.290).

Genom att titta på de olika frågorna utifrån de didaktiska frågorna hur, vad och varför försökte vi att strukturera upp svaren i olika fack (Bryman 2011, s.290):

Under hur-frågan har vi tittat på hur lärare väljer att arbeta med skönlitterära texter i sin undervisning. Vad-frågan ville vi skulle ge oss en inblick i vad för skönlitterära texter som

förekommer i lärares undervisning. Den här frågan kopplas till forskningsfrågan varför lärare väljer att använda skönlitteratur i undervisningen då den tar upp vilken text läraren väljer att arbeta med. Och slutligen genom varför-frågan ville vi försöka få en inblick i varför lärare väljer att använda sig av litteratur som inte från början är skriven i undervisningssyfte. Vi kategoriserade även svaren efter vilken typ av fråga de tillhörde, alternativen av frågeformulering som användes var ensvarsfrågor, flervalsfrågor eller fritextfrågor.

När vi analyserat enkätsvaren har vi utgått från den didaktiska triangeln (Skolverket, 2018) där fokus ligger på att samarbetet mellan pedagog och elev. Hur pedagogen ska nå och fånga upp eleverna. Vilket material som kan användas samt hur det ska användas. Till den didaktiska triangeln kan vi knyta frågorna: Vad, hur och varför? Vad undervisas eleverna i/om kan vi se som ett val av innehåll. Hur ska läraren arbeta med ämnet, det kan tolkas som vilket metodvalet som kan anses passa bäst. Varför väljer läraren att arbeta med skönlitteratur i sin undervisning, vilket kan knytas an till syftet.

För att kunna analysera enkätsvaren användes en analysmodell där man utgår från att tolka och analysera svaren utifrån om det handlar om att läsa, förstå och skapa mening ur texten, i det här fallet lärarnas svar på enkätens frågor. För att kunna bearbeta svaren som lärarna gav använde vi oss av en analysmodell (Bryman, 2011, s.346). Modellen är indelad i sex stycken huvudled och utöver det finns det två sidoledd (5a och 5b) ifall stegen innan inte samarbetar och det behövs/används ytterligare datainsamling (se bilaga 2). Denna studie var en enkätstudie och därav fanns det inte möjlighet till ytterligare följdfrågor ifall några av svaren blev innehållsfattiga vilket medför att analysverktygen 5b inte användes.

Första steget handlar om studiens forskningsfrågor. I nästa steg behandlar vi svaren från lärarna där svaren ställs mot de didaktiska frågorna. Tredje steget är valet av datainsamling vilket i detta fall är en enkätstudie med både kvalitativa och kvantitativa frågor. Efter det kom steg fyra där det material som samlats in ska tolkas, här användes strategin att placera svaren i olika kategorier utifrån vilken didaktisk fråga som besvarats samt om det var ett svar som visade på en positiv attityd till att använda sig av skönlitteratur eller om svaret visade på en negativ inställning.

För att kunna analysera studiens resultat användes steg fem samt 5a då det behövdes ytterligare specifika frågeställningar kring de didaktiska frågorna för att kunna placera dem rätt. Det fanns

till exempel ett svar som varken var negativt eller positivt utan endast gav informationen om att skönlitteratur används då det står i läroplanen. Det svaret behövdes placeras i en egen kategori som tog upp att läraren använder det men inte för att det anses vara ett material att föredra. Sista steget var det sjätte och här bearbetas studiens diskussionsdel samt sammanfattning i studien (se bilaga 2) (Bryman 2011, s. 345–347).

5.7 Etiska ställningstaganden

Utifrån principerna i Vetenskapsrådet (2011) där det står om deltagarens rättigheter valde vi att utforma vår enkät så att det tydligt framgick att deltagarna själva avgör ifall de vill delta och att de genom sitt deltagande, att svara på enkäten, ger sitt medgivande för att deras svar kommer användas i forskningssyfte. Vår enkät var elektronisk och skickades ut till flera skolor samt olika forum på nätet, det medförde att det inte fanns krav på deltagande, utan det var bara de som vill som deltog. Valet av den här formen av medgivande gjordes för att klargöra lärarnas rättigheter att själv avgöra om de ville delta (Stukat, 2010, s.139). Då ingen känslig information uppkom i enkäten och enkäten var helt anonym då de som valde att delta inte kunde fylla personuppgifter som finns det inte möjlighet för utomstående att kunna identifiera de deltagande lärarna (Vetenskapsrådet, 2011).

5.8 Reflektioner över metoden

Trots att vi gjorde en pilotstudie och omformulerade de frågor som då visade sig vara otydliga blev inte alla svarsresultatet på vår studie det vi hade som mål. Till exempel frågorna om hur länge de medverkande lärarna arbetat samt vilka årskurser de var mentorer i gick inte att analysera så som det var tänkt. Detta på grund av att det inte var lika många medverkande på de olika svarsalternativen. Tanken med att kunna se om det var i någon speciell åldersgrupp eller årskurs som lärare använde sig mer av skönlitteratur än i andra gick inte att avläsa då det inte var lika många från varje årskurs som svarade på enkäten. Det som gick att se var att det var fler i årskurs 1–3 som svarade på enkäten.

Genom att det inte var lika många svarande lärare på samtliga svarsalternativ i frågan hur länge de arbetat som lärare gick det inte att avläsa om lärarens arbetslivserfarenhet påverkade hur ofta eller sällan de använder sig av skönlitteratur i sin undervisning.

6 Resultat

I det här kapitlet kommer resultatet av studiens enkätundersökning att redovisas. Resultatet redovisas utifrån de olika enkätfrågorna och är indelade under rubriker som är utformade efter våra forskningsfrågor.

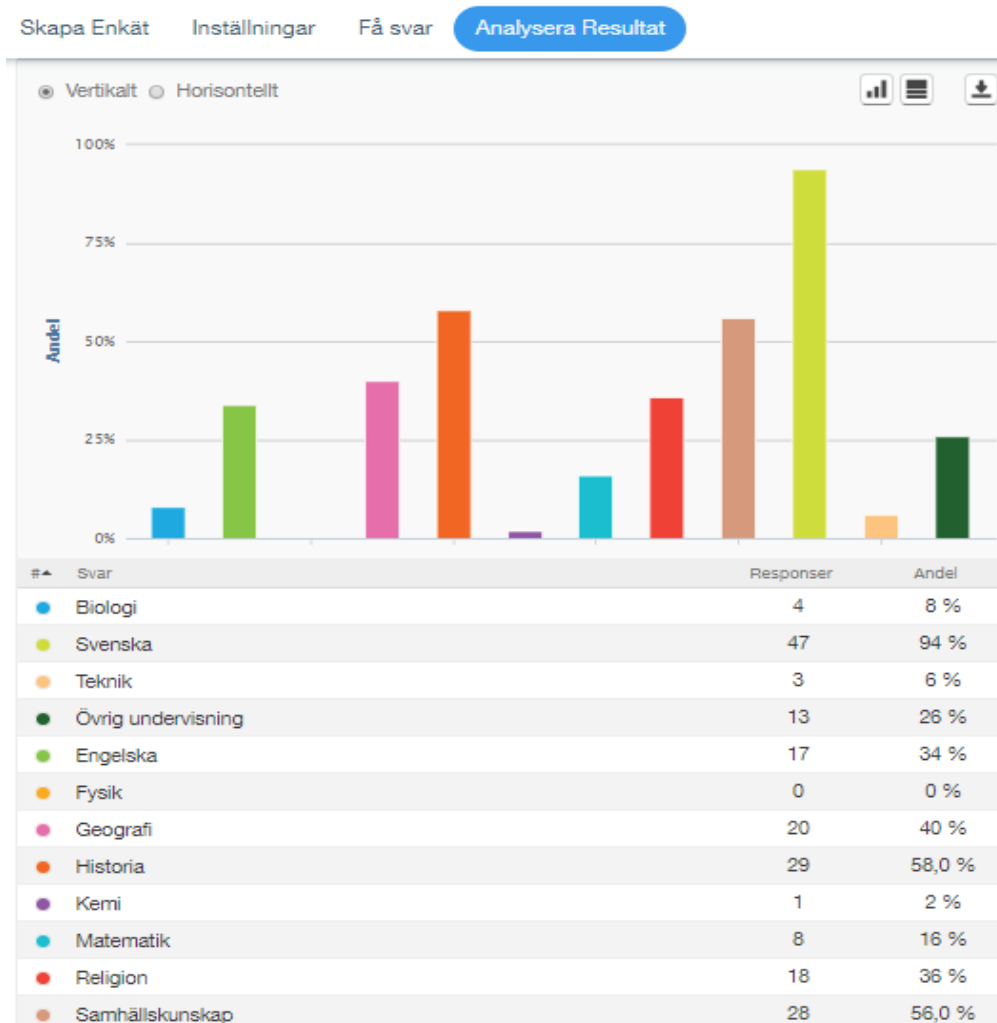
6.1 I vilka situationer väljer de deltagande lärarna att använda skönlitteratur i undervisningen?

För att kunna se när de deltagande lärarna använder skönlitteratur i sin undervisning ställdes frågan om i vilket eller vilka ämnen de väljer att använda skönlitterära texter. Genom frågan undersöktes om de deltagande lärarna använde skönlitteratur i ett eller flera ämnen samt i vilka ämnen som detta val av undervisningsmaterial används mest respektive minst.

6.1.1 Inom vilket/vilka ämnen används skönlitterära böcker i undervisningen?

För att få en inblick i vilka ämnens om lärare använder sig av skönlitterära texter ställdes frågan “Inom vilket/vilka ämnen använder du dig av skönlitterära böcker i din undervisning?” (se tabell 1; bilaga 1 fråga 11). Enkätsvaren på fråga 11 (se bilaga 1) visar på att lärarna använder sig av skönlitterära texter framför allt inom svenskämnet, 46 av 50, och samhällskunskap, 34 av 50. Under övrig undervisning har deltagande lärare nämnt att de använder skönlitteratur i följande ämnen: Värdegrundsarbete, bild, musik, idrott och textilslöjd. Resultatet av enkätundersökningen visar att skönlitteratur används i alla ämnen förutom fysik (se tabell 1).

Tabell 1

Inom vilket/vilka ämnen använder du dig av skönlitterära böcker i din undervisning?

6.2 Vilka är anledningarna till att deltagande lärarna använder skönlitteratur i sin undervisning?

I det här kapitlet kommer det att redovisas vilket resultatet blev utifrån lärarnas motiveringar till varför de väljer att använda sig av skönlitteratur i sin undervisning.

6.2.1 Deltagande lärares motivering till användandet av skönlitteratur i undervisningen.

En av motiveringarna till att de medverkande lärarna använder sig av skönlitteratur i sin undervisning är att de uttrycker att den bidrar till en förståelse som ligger utanför de traditionella läromedlen. De medverkande lärarna uttrycker att skönlitteraturen bidrar till att föra elevernas

lärande och nyfikenhet framåt: ”Vi lär oss att skapa inre bilder som gör att vi kan resa i tanken utanför oss själva. Det är så vi skapar förståelse och nyfikenhet inför nya saker.” (Lärare nummer 6, Norrköping) och ”Diskussioner, ”aha-upplevelser”, läsförståelse, utökat ordförråd, lär sig stava.” (Lärare nummer 39, Ånge).

Lärarna som medverkat i enkätundersökningen motiverar att de väljer att arbeta med skönlitterära texter för att de anser att eleverna har lättare att ta till sig dessa texter samt att det väcker ett intresse hos eleverna att läsa även på sin fritid. Lärarna motiverar även användandet av skönlitterära texter med att det hjälper eleverna att få ett bredare ordförråd med bättre förståelse för ordens innebörd då de får läsa dem i ett sammanhang, samtidigt som det går att individanpassa och använda olika nivåer på texterna. Läsningen ger alla barn oberoende av förmåga och kunskap möjlighet att hänga upp orden på något vilket gör det lättare att både förstå och minnas. Lärarna tar även upp att genom läsningen får eleverna en inblick i hur andra personers livsöden kan se ut. En av de medverkande lärarna menar på att skönlitteratur bidrar till en ökad ordförståelse:

Det ger eleverna nya ord och begrepp. De får en inblick i andra delar i världen. Ser bakåt i tiden och in i fantasivärldar samt i nutid. En inblick i hur vi alla är olika. Skapar fina samtal och frågor från barnen. Främjar särskilt elever med särskilda behov då flera av dem har svårt att tolka saker själva. Andra saknar ord och begrepp så även ord som är vanliga fångas upp. De har även svårt med fantasi och behöver få stöd i det (Lärare nummer 28, Upplands Väsby).

Användandet av skönlitterära texter i undervisningen motiveras av läraren (nummer 28) som uttrycker att eleverna får möjlighet att öka sin förmåga att tolka och förstå olika texter, det bidrar även till att stimulera eleverna att använda och utveckla sin fantasi. Lärarna uttrycker även att skönlitterära texter skapar diskussionsmöjligheter i flera ämnen/områden. Lärare nummer 42 från Göteborg tar upp att skönlitteratur har en betydande roll för elevers förståelse för ordens innebörd:

Arbetar med elever som har hörselnedsättning. Dessutom har flera andra funktionsnedsättningar. Det innebär att de har ett väldigt bristfälligt språk, både talet och teckenspråket. Jag upplever att dessa elever, och säkerligen de flesta andra också, behöver något att hänga upp nya ord på. Att bara träna nonsensord eller ljuda sig fram fungerar inte eftersom eleverna inte ser nya ord och begrepp i ett sammanhang så som man gör i skönlitteratur (Lärare nummer 42, Göteborg).

Att elever behöver något att hänga upp nya ord och begrepp på för att få en förståelse menar lärare nummer 42 att skönlitteratur hjälper till med mer än traditionella läromedel. En av de deltagande lärarna (nummer 38) uttrycker att skönlitteratur bidrar till att eleverna inte bara lär sig om omvärlden utan det inspirerar även eleverna till att använda sin fantasi: ”Den bästa

grunden till fortsatt språklig utveckling och ökad trygghet i att lära sig om andra i omvärlden. Låt eleverna använda fantasi och inspireras.” (Lärare nummer 38, Västerås).

6.2.2 Vad anser lärarna är viktigt att tänka på vid val av skönlitterära texter till undervisningen?

De deltagande lärarna anser att det är viktigt att böckerna är på rätt nivå och att den valda texten ger varje elev möjlighet att utvecklas på något plan. Samtliga av de deltagande lärarna menar att det är viktigt att den valda texten både utmanar och fångar eleverna, den får alltså inte vara varken för enkel eller för svår. En av lärarna tar upp att det är viktigt att texten inte bara inspirerar till läsning utan att det finns ett relevant budskap: ”Att den är elevnära och passar den aktuella elevgruppen. Att den har ett budskap av något slag.” (Lärare nummer 10, Örebro).

Lärarna tar upp att det är viktigt att man som lärare måste vara medveten om vad boken handlar om och vad den tar upp samt inte tar upp, vilka som är representerade eller inte representerade. Det är även viktigt att den valda texten inte ska uppfattas som kränkande mot eleverna och att du som lärare är medveten om de frågor som texten kan väcka. När skönlitteratur används i undervisningen bör lärare tänka på litteraturens språkbruk: ”Att språket är anpassat efter eleverna, dels för att de SKA lära sig nya begrepp men också ett språk som de kan relatera till samt kunna utnyttja sina egna erfarenheter.” (Lärare nummer 21, Knivsta)

Det framkommer i studien att det är av vikt att de valda texterna både fångat upp eleverna genom att ta upp ämnen som eleverna kan relatera till. Det är även av vikt att språket i texterna är på en nivå som eleverna kan relatera till samtidigt som den utmanar eleverna så de drivs framåt i sin språkutveckling.

6.2.3 Vad kan skönlitterära texter tillföra i undervisningen?

Större delen av lärarna (36 av 50) argumenterar i fritextsvaren för att skönlitterära texterna bidrar till att vi kan se saker från fler perspektiv, och att texterna bidrar till en ökad förståelse för saker som kanske inte är något eleverna kommer i kontakt med i vanliga fall, såsom olika levnadsöden eller olika sätt att se på saker (bilaga 1 fråga 24).

Det ger eleverna ett rikare språk vilket är vägen till kunskap. Eleverna har ofta lätt att ta till sig den narrativa formen av språket. Med hjälp av mycket bildstöd, teckenspråk och ibland taktila representationer (dvs. får känna på plastko om vi läser om en ko) utmanas elevernas alla sinnen vilket jag är övertygad om gynnar dem. Jag använder sagor kopplat till ämnet musik också, vi lyssnar och hittar på historier tillsammans och målar sen eller skriver ner våra sagor. Men då är det ju mest vi själva som skapar med det finns ju berättelser till tex, Bergakungens sal. Här ger berättelserna eleverna en väg in i musikens värld (Lärare nummer 42, Göteborg).

Det ger eleverna nya ord och begrepp. De får en inblick i andra delar av världen. Ser bakåt i tiden och in i en fantasivärld samt i nutid. En inblick i hur vi alla är olika. Skapar fina samtal och frågor från barnen. Främjar särskilt elever med särskilda behov då fler av dem har svårt att tolka saker själva. Andra saknar ord och begrepp så även ord som är vanliga fångas upp. De har även svårt med fantasi och behöver stöd i det (Lärare nummer 28, Upplands Väsby).

”När många läser/lyssnar till samma bok ger det ett mervärde för gemenskap och samhörighet” (Lärare nummer 45, Luleå). Som lärare 45 lyfter i citatet ovan menar flera av de medverkande lärarna att skönlitterära texter inte bara öppnar upp för kunskapsutveckling och samtal utan att de även bidrar till att eleverna får en känsla av samhörighet. Genom att eleverna läser eller lyssnar till samma text får de en gemensam grund att utgå från när de sedan ska arbeta vidare med textens innehåll.

6.2.4 Lärarnas uppfattning om kopplingen mellan elevernas tidigare erfarenheter av skönlitterära texter och deras möjlighet att ta till sig undervisningen.

Eftersom det var en fritextfråga fanns det inget några direkta ja eller nej svar, men när analysen av svaren gjordes framkom det att det var de positiva effekterna som lyftes hos 47 av de deltagande lärarna. Två av lärarna (nummer 37 och 48) ansåg sig inte se någon större skillnad men belyste ändå att de trodde att en ökad tillgång till skönlitteratur kunde vara positiv. En av de deltagande lärarna (nummer 24) menade dock att det inte fanns något positiv inverkan på eleverna. Men det var ändå majoriteten av de medverkande lärarna som lyfter att de kunde se en betydande fördel för de elever som läser mycket eller har blivit lästa för. De menar att de både påverkar elevernas läshastighet och deras förmåga att förstå texten och läsa mellan raderna. Utöver de tre lärare som inte ansåg att det påverkade nämnvärt var resterande av de deltagande lärarna överens om att högläsning och egen läsning bidrar till ett ökat intresse och ordförråd:

Det påverkar stort! De elever som har fått lyssna på högläsning som barn har ett större intresse för läsning och böcker. Intresset föder framgång. De har oftast också ett bättre ordförråd som gör det enklare att ta till sig texter på egen hand. Skrivandet blir enklare för många har lätt för fantasi och formulerande (Lärare nummer 47, Ronneby).

Två av de medverkande lärarna uttrycker att om en elev läser mycket själv eller blir läst för kommer det att underlätta för eleven när den ska ta till sig av olika texter samt bidra till en gemenskap:

Ju mer de läser själva desto lättare har de att ta till sig andra nya texter. Det fina med en gemensam bok är att alla kan ta del av den när man samtalar kring innehållet och flera elever får sätta ord på sina tankar, förklara, jämföra och göra kopplingar. Då utvecklas även de elever som inte är så goda

och aktiva läsare annars. Ett intresse för litteratur och böcker kan väckas i en gemensam läsoplevelse (Lärare nummer 19, Jönköping).

”När många läser/lyssnar till samma bok ger det ett mervärde för gemenskap och samhörighet” (Lärare nummer 45, Luleå). Båda ovanstående lärare (nummer 16 och 45) menar att skönlitterära texter inte bara öppnar upp för kunskapsutveckling och samtal utan att det även bidrar till att eleverna får en känsla av samhörighet. Genom att eleverna läser eller lyssnar till samma text får de en gemensam grund att utgå från när de sedan ska arbeta vidare med textens innehåll.

6.3 Hur beskriver de deltagande lärarna sitt användande av skönlitterära böcker?

I undersökningen ställdes frågan hur lärare väljer att använda sig av skönlitteratur i sin undervisning i samtliga ämnen (bilaga 1 frågorna 12–23). Lärarna fick svara på både i vilka ämnen de väljer att använda skönlitteratur samt hur de väljer att arbeta med texterna.

6.3.1 Hur integrerar lärare skönlitterära texter i sin undervisning?

De vanligaste ämnena som skönlitteraturen används inom är Svenskämnet, där integrerar 46 av 50 lärare skönlitteratur, 34 lärare använder det inom Samhällskunskap, 28 lärare använder skönlitteratur inom ämnet Historia och 20 lärare använder skönlitteraturen inom Geografi. Det är även vanligt att använda sig av skönlitteraturen inom Värdegrund- och likabehandlingsarbete i skolan (se tabell 1).

Flertalet av de medverkande lärarna motiverar att högläsning används både som en avslappnande del av undervisningen, samtidigt som det är ett bra sätt för eleverna att kunna ta till sig kunskap när de får lyssna och inte behöver lägga energin på att läsa. Hur lärarna arbetar med texterna är väldigt olika, det är både tematiska arbeten och enskilda projekt. De kan koppla texterna till ett specifikt ämne eller område men även läsa en bok för att få lässtrategier, läsförståelse samt öka ordförrådet. Lärarna tar även upp att det är lätt att skapa diskussioner runt skönlitterära texter.

Jag har högläsning då jag arbetar i en Resursskola för elever med olika utmaningar, som språkstörningar, autism och adhd mm. Utifrån dessa har vi samtal. Ibland endast just där och då med boken vi läser. Många gånger är det en del i det ämnesöverskridande arbetet. Då för att ge en bredd och fördjupning i ämnet. Ex. Läsa om olika starka personer under mänskliga rättigheter samt om hur andra lever i olika delar av världen (Lärare nummer 28, Upplands Väsby).

Samtliga lärare är eniga om att det gynnar elevers läsförståelse att arbeta med skönlitterära texter. Lärarna menar på att man bör arbeta med de skönlitterära texterna i flera steg och med olika metoder.

6.3.2 Skönlitteratur i samhällskunskap

För att ta reda på hur lärarna arbetar med skönlitteratur undersöktes om det fanns någon eller några skönlitterära texter som lärarna lät återkomma i sin undervisning (bilaga 1 fråga 9). Det visade sig att majoriteten av lärarna som svarat på enkäten har återkommande skönlitteratur som de använder i sin undervisning. Några böcker som de hade gemensamt var Astrid Lindgrens böcker, *Sandvargen*, *Nils Holgersson* och *Lasse-Majas detektivbyrå*.

Inom olika arbetsområden tex världsdelar läser lärarna böcker från olika länder, som skildrar olika livsförhållanden. Några specifika titlar framkom inte enkätsvaren. När de arbetar med vårt samhälle, förr och nu anser 34 lärare (se tabell 1 fråga 20) att det finns många bra böcker för att få inblick i hur det var förr. Ett exempel är *Stoppa greven* av Dan och Lotta Höjer, en skildring av en brevväxling med en flicka som levde under 1900-talets början. Då läser och samtalar klassen tillsammans om bland annat livet förr och jämför det med hur det är nu.

Genom att stanna upp och diskutera både samhälleliga frågor och värdegrundsfrågor. Just nu "Handbok för superhjältar" där mobbning diskuteras och postgång, olika typer, hur man sitter i skolsal i andra skolor, att man kan bo hos en mormor osv. (Lärare nummer 42, Göteborg).

Lärare väljer även att läsa böcker som exemplifierar minoritetsgrupper i Sverige, demokrati och diktatur och miljö. Bland annat handlar boken *Lotta-Lotta och eken* av Eva Brandsma och Agneta Nordin om miljön samt olika demokratiska beslutsprocesser.

I Historia använder sig 28 lärare (se tabell 1 fråga 16) av skönlitterära böcker för att skapa intresse hos eleverna genom äventyrliga händelser eller skapa förståelse för historiska händelser, kunna göra jämförelser från nu till då. De används för att skapa en bild av dåtidens levnadsstilar och samtalar om skillnader och likheter med dagens samhälle. Lärare väljer ut skönlitterära böcker som berör den tidsepok som de planerar att arbeta med i klassen. För att relatera till Sveriges historia är det flera lärare som väljer att använda sig av Astrid Lindgrens verk "som fångar upp eleverna och tar dem med till förr i tiden". Vid arbete kring stenåldern och bronsåldern använder några lärare gärna böckerna om *Folkes tidsresor* av Anders Liegnell och då får klassen fundera runt den tiden och jämföra med dagens samhälle som Folke egentligen lever i. En lärare förespråkar starkt boken *Godnattsagor för rebelltjejer* av Elena Favilli och Francesca Cavallo, "en fantastisk bok om starka kvinnor från olika tidsepoker" beskriver hon den som.

Inom religion använder 16 lärare (se tabell 1 fråga 19) sig bland annat av *Marias lilla åsna* av Gunhild Sehlin i arbetet kring kristendomen. *Abrahams rötter* av Dorothea Rosenblad och Fanny Rosenblad är även det en bok som flertalet lärare tar upp att de använder i sitt religionsarbete. Men de använder sig dessutom av böcker som tar upp värdegrund och vänskap samt böcker som rör de religioner som finns i klassen. När lärarna använder sig av skönlitteratur i religionsarbetet sker det ofta genom högläsning eller tyst läsning vid grupparbeten.

Inom ämnet Geografi väljer 20 lärare (se tabell 1 fråga 15) att använda sig av bland annat böckerna *Fröken Europa* av Kerstin Gavander, *Pojken och Tigern* av Lars Westman samt *Nils Holgersson* av Selma Lagerlöf som skönlitterära verk att arbeta kring. I F-3 väljer lärarna att använda sig av materialet som högläsning och utifrån det arbeta med det geografiska område som boken behandlar. Lärare förespråkar att välja böcker som utspelar sig i specifika områden eller städer för att sedan samtala om de platserna. I både *Nils Holgersson* och *Pojken och Tigern* får läsaren följa huvudkaraktärerna i deras resa genom Sverige vilket är passande för grundskolans lägre åldrar då det är Sveriges geografi som ska behandlas. I en skola får klassen markera på Sverigekartan med prickar, var han varit, och en liten bild på Nils och Mårten gås visar var de är nu. Vid varje stopp läser klassen in sig om fakta kring det området. *Fröken Europa* är en skönlitterär berättelse som väver in olika kunskaper om Europas länder. Genom boken *Jorden runt på 80 dagar* använder sig lärare av jordgloben och följer med i resan på kartan medan de arbetar med världsdelar.

6.3.2 Skönlitteratur i de naturorienterande ämnena

Inom ämnet Biologi väljer fyra lärare (se tabell 1 fråga 12) att använda sig av fabler eller sagor som ger tydliga naturbeskrivningar samt böcker som handlar om sambandet mellan miljö och människa. Genom till exempel boken *Linnea i målarens trädgård* av Christina Björk bearbetar lärare ämnet biologi ur ett skönlitterärt perspektiv. Ingen lärare visade sig använda skönlitteratur i sin fysikundervisning (se tabell 1 fråga 14).

Det var endast en lärare (se tabell 1 fråga 17) som svarat som använder sig utav skönlitterära verk i sin kemiundervisning. Läraren angav att hon läser böcker som rör till exempel Marie Curie eller Alfred Nobel. Berättelser som levandegör personen ifråga och hur och varför krutet, el och röntgenstrålar blev viktiga. Samt att hon läser böcker som handlar om fiktionsvetenskapsmän och skriver, samtidigt som de i klassen utför experiment, en egen historia om en galen professor och hans experiment.

Inom ämnet Teknik är det endast tre lärare (se tabell 1 fråga 22) som väljer att arbeta med skönlitteratur. De som väljer att göra det läser om Nobelpristagare till exempel glödlampan,

vem uppfann den och varför? Lärare använder sig av experiment med anknytning till boken de läser, till exempel när en lärare läste *Totte bakar* av Gunilla Wolde gjorde klassen experimentet ”ägghissen”. *Tiggy testar* av Beppe Singers är en bra inspiration och ett bra sätt att knyta ihop tillsammans med eleverna vad som gjorts. Här väljer lärarna att diskutera uppfinningar i böcker som eleverna läser.

6.3.3 Skönlitteratur i svenskämnet

Inom svenskämnet använder 46 av 50 deltagande lärare (se tabell 1 fråga 21) den skönlitterära boken i sina klassrum, som högläsning eller tyst individuell läsning. Lärarna väljer att använda böckerna både för läsförståelse och som avslappning. Eleverna får engagera sig i olika boksamtal samt skriva recensioner av de böcker som de läst. De är även grunden för vissa skrivarbeten inom svenskämnet, för att skapa en förståelse för en berättelses uppbyggnad och för att ge eleverna idéer för eget skrivande. ”Genom att välja böcker med tex. mycket verb eller andra bra grammatiska exempel och sedan arbeta med det. Eller med tydlig struktur på början, händelse och slut eller tydlig beskrivning av huvudpersonen beroende på vad jag vill fokusera på” (Lärare nr 42, Göteborg).

6.3.4 Skönlitteratur i matematik

Matematik är inte ett ämne som lärare väljer att använda sig av skönlitteratur till, det var endast åtta deltagande lärare (se tabell 1 fråga 18) som anser sig använda skönlitteratur i ämnet. Men några lärare gör det och de beskriver sin arbetsgång som så att de antingen väljer arbetsområden utifrån böckerna, såsom att arbeta med klockan när de läste *Tuppens minut* av Sven Nordqvist eller att arbeta med volym när de läste *Totte bakar*. De använder även sagoberättelser och ger eleverna matteuppdrag som har med berättelsen att göra. Bokens bilder är även det ett material som används i matematiken, där kan de räkna figurer och saker samt att de kan leta geometriska former.

6.3.5 Skönlitteratur i engelska

16 av 50 deltagande lärare (se tabell 1 fråga 13) använder skönlitteratur i sin engelskundervisning, de väljer att göra det via högläsning och gemensamma diskussioner för att skapa ett ordförråd. Litteraturen som läses är redan kända böcker som de antingen läst förut eller som de parallellt läser på svenskan för att koppla handlingen och jämföra ord mellan böckerna. En lärare använder sig bland annat av *The very hungry caterpillar* av Eric Carle eller *Were going on a bearhunt* av Michael Rosen med som grund för all engelskundervisning. Texten bestämmer glosor, sånger, ramsor och vad de väljer att arbeta vidare med.

6.3.6 Skönlitteratur i övrig undervisning

Av de deltagande lärarna använder 12 skönlitteratur i övriga ämnen (se tabell 1 fråga 23). Vänskap och värdegrund är det många lärare som använder sig av skönlitteratur för att bearbeta. Då genom högläsning och gemensamma diskussioner i klassen. Lekar på idrotten, bilduppgifter med anknytning till texten är även vanliga moment att använda skönlitteratur till. Några lärare läser berättelser om till exempel konstnärer från boken *Linnea i målarens trädgård*. Några lärare använder även skönlitteratur i musikämnet. Klassen lyssnar på berättelser som till exempel *Bergakungens sal* som är en omarbetad saga utifrån ett avsnitt ur Henrik Ibsens drama *Peer Gynt*, sagan är skriven av Gunilla Borén. Här ger berättelserna eleverna en väg in i musikens värld.

7 Analys

I det här kapitlet analyseras resultatet utifrån det pragmatiska perspektivet genom de didaktiska frågorna: varför, hur och när samt. Vissa av de frågor som ställdes i enkäten gav inte de svar som eftersträvades och kunde därför inte användas som planerat. De didaktiska frågorna har använts vid analysen för att kunna knyta an till den pragmatiska teorin om att använda material i undervisningssyfte utan att det för den delen är ett material som är direkt anpassat för uppgiften.

7.1 Varför?

Det går att se att samtliga lärare som medverkade i undersökningen har en liknande syn på hur man kan använda skönlitterära texter till mer än bara läsning för nöjes skull, vilket framgick i både vanliga enkätsvar och i fritextsvaren. Genom analysen av fritextsvaren har vi kommit fram till att det går att se likheter med lärarnas syn på skönlitterära texter och hur den pragmatiska filosofin lyfter vikten av att använda material som inte från början är avsett som undervisningsmaterial i undervisningen (Burman, 2014, s.182). De deltagande lärarna menar att genom att använda sig av skönlitteratur i undervisningen ges eleverna ett intresse för ämnet, det pragmatiska perspektivet lyfter fördelarna med att använda material som stimulerar elevernas inläring (Dewey 2004 s.23; Hattie, 2014, s.181).

Flera av lärarna trycker på vikten av att texterna som eleverna läser ska vara utformade så att språket ligger på rätt nivå (Hattie, 2014, s.188–189), vilket betyder att det inte får vara för svårt men det ska ändå ge eleverna en utmaning, det förklarar varför de deltagande lärarna använder sig av skönlitteratur i sin undervisning, då texterna finns i flera svårighetsnivåer. Eleverna ska få arbeta med texten och dess innehåll, både på det ytliga planet med ord och begrepp men även på en djupare nivå med själva läsförståelsen.

Studien visar på att deltagande lärare anser att skönlitteratur bidrar till att eleven får läsförståelse, ett utökat ordförråd, bättre grammatik samt öppnar upp för diskussion ett arbetssätt som liknar Deweys pedagogiska tankegångar, eleverna behöver ha en viss erfarenhet inom området som ska bearbetas för att den nya kunskapen ska kunna befastas (Dewey, 2004,

s.46), och undervisningen håller en nivå som ligger inom den proximala utvecklingszonen, vilket är något som även Hattie tar upp (2014, s.134).

Genom att arbeta med skönlitterära texter kan eleverna öva upp sin läshastighet samtidigt som de får ett bredare ordförråd, samt att det öppnar upp för arbeten med grammatik och hur man skriver olika texter (Damber, 2010, s.13). När eleverna får arbeta med att illustrera relevanta bilder till texterna får de öva på att se sammanhanget, men även för att öva upp sitt kreativa tänkande. Genom att erbjuda eleverna texter som stimulerar intresset att vilja läsa bidrar det till att eleverna kommer i kontakt med olika texter vilket i sig kan bidra till ett ökat ordförråd (Damber, 2010, s.10). Ett arbetssätt som följer det pragmatiska teorin och kan ses om en fördel när elevernas läslust ökar och det i sig ger kan ge ett ökat ordförråd och en ökad läsförståelse.

Samtliga lärare som deltagit i studien är eniga om att skönlitteraturen bidrar till en ökad läslust och ett ökat ordförråd. Då skönlitteraturen erbjuder eleverna intressanta texter samt möjlighet att göra en konkret koppling mellan ordet i sig och dess innebörd. Även det att skönlitterära texter är ett bra sätt att få eleverna att komma i kontakt med andra människors levnadshistoria och det ger eleverna en möjlighet att få både fakta och fantasi. Genom att arbeta med skönlitterära texter kan undervisningen bli mer inbjudande för eleverna något som Hattie tar upp som en viktig del i elevers lärande (2014, s.188).

Då lärarna väljer att arbeta med texterna genom högläsning skapas möjligheter för att eleverna ska samtala kring texten, samt att genom arbete med den skönlitterära texten parallellt på både engelska och svenska får eleverna stöd i sin förståelse för det nya språket (Dewey, 2004, s.46; Hattie, 2014, s.181). För att arbeta med språk som inte är elevernas modersmål behöver lärarna hitta texter som varken är för svåra eller för enkla, samt att de arbetar fram en metod som erbjuder eleverna stöd till att kunna arbeta mot sin proximala utvecklingszon (Dewey, 204, s.136; Hattie, 2014, s.52–53, 189). Skönlitterära texter kan bidra till att ge eleven en förståelse för olika levnadsöden och olika sätt att tänka och agera efter samhällets och individens värderingar kring det aktuella ämnet (Dewey, 2004, s.51). Studien visar på att de deltagande lärarna väljer att utgå från ett pragmatiskt tankesätt då de väljer att arbeta med material som inte är skrivet i undervisningssyfte, de väljer att använda skönlitteratur då det underlättar för eleverna samt bidrar till en ökad förståelse bland eleverna oavsett om det är deras modersmål eller inte.

Burman och Dewey skriver båda att det är lärarens uppgift att se till att eleverna får en förståelse och kunskap för att de ska kunna möta det samhälle som de är en del av, ett samhälle som de i framtiden kommer vara delaktiga i och forma under sin uppväxt och kommande arbetsliv (Burman, 2014, s.188; Dewey, 2004, s.45, 51). Analysen av enkäten har visat på att de deltagande lärarna lyfter skönlitteraturen som en viktig del av materialet som används för att det bidrar till att eleverna får en annan inblick i omvärlden. Det sker genom att skönlitterära texter inte är skrivna för att användas som undervisningsmaterial, en arbetsform som följer den pragmatiska teorin.

Flera av lärarna menar även att eleverna som läser mycket får en ökad läsförståelse vilket bidrar till en positiv inverkan på hur eleverna förstår olika sorters texter. De deltagande lärarna som svarade att kontakten med skönlitteratur hade en positiv inverkan, kunde även se en koppling mellan de elever som läser mycket och en ökad läsförståelse samt en högre läshastighet. Det är lärarens uppgift att erbjuda eleven ett meningsskapande i sin undervisning, att ge eleven den kunskap han/hon behöver för att ha möjligheten att utveckla sig både kunskapsmässigt och socialt (Dewey, 2004, s.31).

Analysen av fritextsvaren visar att flera av de medverkande lärarna har uttryckt att skönlitterära texter är bra att arbeta med både för elever med svenska som modersmål men även för de elever som har ett annat modersmål samt elever med inlärningssvårigheter.

7.2 Hur?

Bakgrunden till att frågan *Hur* fanns med i studiens frågeställning var för att kunna ge en inblick i vilka arbetssätt de medverkande lärarna använder sig av för att integrera skönlitteratur i sin undervisning. Olika arbetssätt som kom upp var högläsning i grupp eller helklass, individuell läsning samt i grupprelaterade uppgifter såsom temaarbeten och diskussioner. Genom att de deltagande lärarna uttrycker att de väljer att använda sig av material som stimulerar och väcker intresse i första hand och inte att materialet är undervisningsanpassad ser vi en koppling till hur lärarna ser på materialet ur en pragmatisk synvinkel.

Dewey och Hattie uttrycker båda att det är viktigt att välja undervisningsmaterial som tilltalar eleverna, samt att eleverna bör kunna koppla tidigare erfarenhet och kunskap till det som de är tänkta att ta till sig och lära sig (Dewey, 2004, s.46; Hattie, 2014, s. 134). Genom att lärarna

använder böcker som eleverna kan komma i kontakt med utanför klassrummet kan det ses som ett sätt att möta eleverna på deras kunskapsnivå. Även om eleverna kanske inte kommer i kontakt med exakt de böckerna som läraren väljer att arbeta med, finns det ändå en möjlighet att eleverna kan ha kommit i kontakt med snarlika böcker inom samma skönlitterära genrer. Det kan ses som en av fördelarna att använda sig av ett pragmatiskt arbetssätt då eleverna kan komma i kontakt med materialet som används i undervisningen utanför klassrummets väggar. Det bidrar även till att när en elev väl hittat intresset för läsning finns möjligheten att hitta texter som liknar de som används i klassrummet.

Dewey och Nilsson nämner att skönlitterära texter kan bidra till att eleverna får en inblick i hur olika människors liv kan vara (Dewey, 2004, s.51; Nilsson, 1997, s.15). Genom att använda sig av skönlitterära texter menar Nilsson att läraren ger eleverna ytterligare perspektiv än om endast sakprosa texter används (Nilsson, 1997, s.15). Sammanfattning från den här frågan är att skönlitterära texter bidrar till att eleverna får fler perspektiv på det aktuella arbetsområdet, samt att texterna bidrar till att eleverna får ett bredare ordförråd och en ökad läsförståelse. Genom att arbeta med skönlitterära texter ges eleverna nya begrepp med möjlighet att förstå begreppen och deras innebörd. Samtliga lärare påpekar att texterna bidrar till att eleverna får arbeta med flera strategier, de både läser och samtalar samt att de ger eleverna möjligheten att arbeta med sina kreativa förmågor genom både skapandet av bilder och egna texter.

Genom enkätundersökningen kom det fram att lärarna tycker att det är viktigt med samarbete med bibliotek och att de skönlitterära böckerna ger eleverna mer än bara läsförståelse och begreppsförståelse. Något som visar att de medverkande lärarna ser skönlitteratur som en tillgång i sin undervisning. Genom att samarbete med biblioteken ges eleverna förkunskaper för att sedan kan användas i eget bruk för att hitta intressanta och relevanta böcker (Dewey, 2004, s.46; Hattie, 2014, s.134).

Bilderna i böckerna som ger ett stort stöd till elever som har svårigheter och brister i sitt språk. Har vi bilderböcker väljer vi nästan alltid att fotografera bilderna och visar dem med projektor på väggen, det skapar ett lugn i gruppen eftersom alla, även dom som inte har språket har lättare att fokusera på boken. (Lärare nummer 46, Falkenberg)

Genom att aktivt välja att använda sig av skönlitterära texter i sin undervisning ger de deltagande lärarna sina elever insyn och förståelse för hur olika livsöden kan se ut. Det är ett arbetssätt som Dewey förespråkade, även om han menade att skönlitteratur inte ska användas

som aktuell kunskap utan mer som ett stöd för att förtydliga och ge en djupare förståelse (Dewey, 2004, s.51). När lärarna väljer att till exempel låta eleverna resa jorden runt tillsammans med boken *Jorden runt på 80 dagar* erbjuder lärarna både en spännande läsning vilket motiverar eleverna (Dewey, 2004, s.197; Hattie, 2014, s.188) samt att det ger eleverna en djupare förståelse för 1800-talets teknikutveckling och tro på uppfinningar (Dewey, 2004, s.40).

Analysen av enkätsvaren gav en inblick i hur lärarna använder sig av skönlitterära texter i sin undervisning, för att ge eleverna en djupare kunskap än bara konkreta fakta. Exempelvis inom ämnet teknik kan eleverna ges möjlighet att lära sig om människorna bakom uppfinningarna vilket kan ge dem en djupare förståelse och en ökad förmåga att kunna samtala och diskutera kring arbetsområdet (Dewey, 2004, s.51–52).

Analysen av studien visade på var att lärare läser böcker som öppnar upp för diskussioner om barn i världen samt hur barn behandlar varandra, om de är bra vänner eller inte. *Sandvargen* av Åsa Lind anses även vara en bra bok att utgå ifrån när man vill diskutera olika livsfrågor med barnen. *Sandvargen* tar upp bland annat elevnära frågor om livssituationer som kan uppstå i familjrelationer. Sex av de deltagande lärarna svarade att *Sandvargen* är en återkommande bok i deras undervisning.

7.3 När?

Analysen av frågorna kring när lärare använder sig av skönlitteratur i sin undervisning syftar till inom vilka ämnen skönlitterära texter används. Studien undersökte även om det var något eller några ämnen som visade på att många eller få använde sig av skönlitteratur i dessa ämnen. Utifrån studiens resultat har analysen visat på att de deltagande lärarna använder sig av skönlitterära texter i alla de tillfrågade ämnena utom fysik. Svenskämnet var det ämnet som flest deltagande lärare (se tabell 1) uttryckte att de använde sig av skönlitteratur i sin undervisning. Historia och samhällskunskap visade sig även de vara ämnen där flera lärare använde sig av skönlitteratur (se tabell 1). Svenska, historia och samhällskunskap var de ämnen som flest deltagande lärare använder sig av skönlitteratur inom. Läraren kan ge eleven en fördjupad kunskap utanför den typiska faktabaserade texten samt att skönlitteraturen uppmuntrar eleverna att använda sin fantasi på ett annat sätt än det traditionella undervisningsmaterialet, ett arbetssätt som det pragmatiska perspektivet stödjer (Damber, 2010, s.10; Dewey, 2004, s.46; Hattie, 2014, s.134).

Efter att ha jämfört och analyserat resultaten av enkätsvaren har vi kommit fram till slutsatsen att majoriteten av alla lärare som svarat på enkäten ser positiva effekter av att arbeta med skönlitteratur i undervisningen.

8 Diskussion

Syftet med undersökningen var att öka kunskapen om hur lärare reflekterar kring skönlitteraturen i undervisningen genom att utgå från de didaktiska frågorna *varför, hur och när*. Denna studie visar på att de deltagande lärarna använder skönlitteratur i sin undervisning och i frågan varför de använder dessa sorters texter fanns svar där lärarna uttrycker att elevernas ordförråd samt läsförståelsen ökar, lärarna lyfte även till att det är lätt att motivera och hitta texter som passar olika kunskapsnivåer (Marx Åberg, 2016, s.166–168; Wolff, 2011). Enkätundersökningen visar på att de deltagande lärarna var positiva till att använda skönlitteratur som ett komplement till de skolmaterial och undervisningsmaterial som redan finns. Att skönlitteratur används i ämnen som svenska och samhällsorienterade ämnen visade sig vara vanligt förekommande bland de lärare som medverkat, genom studien visade det sig även att deltagande lärare anser att skönlitteratur går att använda i de flesta av skolans ämnen (se tabell 1). Denna studie visar på att de deltagande lärarna inte använder skönlitteratur i ämnet fysik, men studien visar inte på varför lärarna inte använder skönlitterära texter i fysik. Studien visar inte heller på att det inte går att använda skönlitteratur i ämnet fysik. Svaren på enkäten visade även på att lärarna som deltog använde sig av skönlitterära texter flera gånger per termin samt att de hittar texter som de väljer återanvända. Lärarna tar även upp att de kan arbeta med skönlitterära texter på flera olika sätt, de kan användas som till exempel högläsning, tyst läsning och temaarbete.

Denna studie har visat på att de deltagande lärarna använder sig av skönlitterära texter för att det anses ge en positiv inverkan på elevernas språkliga kunskaper, men även att denna form av texter kan ge en förståelse för hur andra människor tänker, tycker, känner eller har levt. I tidigare forskning tas det upp att skönlitteratur kan vara bra texter att använda i undervisningssyfte för att visa på hur människor levde och agerade förr i tiden, samt att hitta elevnära texter (Dewey, 2004, s.51; Nilsson, 1997, s.15). Genom undersökningen visade det sig att de deltagande lärarna använder sig av skönlitteratur i sin undervisning för att deras elever ska få en bättre läsförståelse. Enligt Reichenbergs studie saknar den svenska undervisningen metoder som fördjupar elevers läsförståelse (2012, s.11–12), något som motsägs utifrån vad de deltagande lärarna uttrycker. Den här studien visar på är att de deltagande lärarna arbetar med att öka elevernas läsförståelse genom att använda sig av skönlitteratur i undervisningen. Enligt Reichenberg är undervisningen i Sverige starkt individualiserad och i läsningen får eleverna ett stort ansvar (2012, s.11–12), resultatet från den här studien visar att de deltagande lärarna

använder sig av skönlitteratur för att kunna möta eleverna på olika nivåer, samt arbeta tillsammans både i skola och i hemmet vilket bidrar till att undervisningen är både individuell och gemensam.

Vi ville genom vårt syfte undersöka skönlitteraturens roll i undervisningen och se hur lärare motiverar användandet av skönlitteratur. Tidigare forskning visar att skönlitteratur med fördel kan användas som undervisningsmaterial för att möta elever på olika kunskaps- och inlärningsnivåer (Jönsson, 2007, s.10). När enkätsvaren analyserades framgick det att även lärarna som svarat ser på skönlitteratur som en tillgång i undervisningen för elever oberoende av språkliga förkunskaper och inlärningsförutsättningar.

Genom att arbeta med material som både stimulerar elevernas vilja att läsa mer och ta till sig kunskaper som till exempel läsförståelse, grammatik genom att läsa grammatiskt rätt uppbyggda texter får eleverna förkunskaper om hur den språkliga grammatiken fungerar (Burman, 2014, s.182; Dewey, 2004, s.52; Damber, 2010, s.13; Hattie, 2014; Skolverket, 2016, s.248–249). Även i matematiken behöver eleverna ha en grund att stå på för att kunna ta till sig den nya kunskapen. Genom att arbeta med skönlitterära texter kan eleven få stöd i sin förståelse för språket och genom att de skönlitterära texterna kan behandla elevnära ämnen (Hattie, 2014, s.188) finns det både stöd och intresseväckande material att knyta sin undervisning till (Dewey, 2004, s.46; Hattie, 2014, s.181).

Jönsson anser att en text som eleverna läser tillsammans antingen genom högläsning eller att de läser en gemensam text men individuellt ger en känsla av gemenskap (2007, s.10). Burman (2014, s.191) och Dewey (2004, s.110) anser båda att elever lär genom att praktisera, genom att läsa kommer eleverna att få förutsättningar att bli goda läsare med djupare läsförståelse än om de inte läser. Hur läraren väljer att nå eleverna beror på elevgruppen i sig, för vissa grupper kommer högläsningen att vara det bästa undervisningsalternativet medan det i andra grupper kan vara att föredra att varje elev läser själv (Nilsson, 1997, s.48).

8.1 Varför?

Det är viktigt att lärarna gör medvetna val när de väljer litteratur (Chambers, 1993, s.78; Nilsson, 1997, s.48), något som flera av de medverkande lärarna själva tar upp. Genom studien har vi uppmärksammat att lärarna uttrycker att de väljer att arbeta med skönlitterära texter för att dessa texter ofta fångar elevernas intresse, samt bidrar till flera utvecklingsområden såsom

läsförståelse, grammatiska kunskaper, värderingar och ämnes fakta (Jönsson, 2007, s.92, Hirsch, 2003, Nilsson, 1997, s.12, 15, Reichenberg, 2012, s.11; Sjöqvist, 2005). Något som vi uppmärksammade när vi läste Brodow & Rininslands studie (2005) var att de som arbetade med äldre elever påpekar att det elever har svårt för, är inte att tolka fakta som sakprosatexter bidrar med utan det som är svårt för eleverna är att tolka och förstå skönlitterära texter, då de har ett djupare budskap än enbart fakta (Brodow & Rininsland 2005). Det kan ses som en viktig aspekt att ta till sig när det handlar om *varför* man bör introducera och arbeta med skönlitterära texter redan i de lägre åldrarna.

Genom att introducera skönlitterära texter för eleverna redan i de lägre årskurserna bidrar det till att eleverna får ökad kunskap i hur dessa texter är utformade och hur de kan arbeta med dem. Utgår vi från tanken ”learning by doing” kan vi se det som att erbjuder vi eleverna möjlighet att läsa och bearbeta texter vid flera tillfällen ökar deras förståelse för texterna (Dewey, 2004, s.110). Här kan vi se att tidigare studier samt forskning och denna studie både visar på samma resultat samtidigt att de går emot varandra. Forskningen visar på att elever i de högre åldrarna har svårt att förstå skönlitterära texter (Brodow & Rininsland, 2005, s.99) samtidigt som studien visar på att dessa texter används frekvent av de deltagande lärarna.

Lärarna uttrycker att skönlitteratur stimulerar och utvecklar eleverna läsförståelse och ordförråd samt elevers vilja att läsa. Detta öppnar upp för frågan hur det kommer sig att skönlitteratur är en sådan tillgång i de lägre åldrarnas kunskapsutveckling samtidigt som denna textgenrer är svår för äldre elever att förstå, tolka och arbeta med. Tidigare forskning visar på att ökad läsmängd bidrar positivt till elevernas läsförståelse (Marx Åberg, 2016, s.166; Wolff, 2011) och de deltagande lärarna menar på att skönlitterära texter är en tillgång för elevernas kunskapsutveckling. Skönlitterära texter finns i olika utföranden och kan genom det anpassas efter olika elevers intressen samt att det går att anpassa svårigheten på texten efter elevens kunskapsnivå, den proximala utvecklingszonen (Eckerskog, 2013, s.29,45,87; Marx Åberg, 2016, s.166–168).

8.2 Hur?

Lärarna som medverkade i vår enkätundersökning hade flera olika sätt att arbeta med de skönlitterära texterna. De uttryckte att de valde att arbeta med den typen av texter både som ett helklassarbete, i grupp, enskild läsning och som ett sätt att samla klassen. De arbetade med texterna både som ämnesöverskridande, tematiskt eller i ett enskilt ämne, vilket är någonting

som Hirsch (2003) och Jönsson (2007, s. 91) tar upp i sina avhandlingar. *Hur* man kan arbeta med skönlitterära texter är inte förutbestämt utan det som sätter gränserna för det är lärarens val av litteratur, arbetssätt samt den egna kunskapen och fantasin. För att arbeta med skönlitterära texter kan det behövas att både lärare och elever vågar ta sig bortom ett fyrkantigt sätt att se på inläring. Lärarna som deltagit i studien skrev mycket om att ge eleverna olika perspektiv och utökad fantasi något som stöds av Reichenberg (2012, s.11–12). Lärarna som deltog i undersökningen påpekar att skönlitterära texter bidrar till en intresseväckande undervisning som erbjuder både utmaning, underhållning och fakta, något som kan ses som en bra grund att bygga undervisningen på.

8.3 När?

Att arbeta med skönlitterära texter i undervisningen har visat sig inte ha ett specifikt *när* utan texterna kan inkluderas i samtliga ämnen inom samtliga arbetssätt (Jönsson, 2007, s.19). Lärarna som svarade på enkäten vi skickade ut använde sig av skönlitteratur oavsett ämne, gruppstorlek eller gruppsammansättning. Vår studie visar på att skönlitteratur används när läraren anser att den tillför mer än det avsedda undervisningsmaterialet gör.

Vad det är för skönlitteratur som en lärare väljer att arbeta med är beroende av att texten ska kunna knytas till det aktuella ämnet (Nilsson, 1997, s.42–43). *Varför* läraren väljer att arbeta med texterna är oftast för att de skönlitterära texterna motiverar och tilltalar eleverna, samt att de här texterna ger eleverna en djupare förståelse för ämnet (Larsson, 2015). *Hur* arbetet med den skönlitterära texten sker beror på ämnet som bearbetas samt vad målet med undervisningen är. Ett exempel som tas upp är *Jorden runt på 80 dagar* då eleverna genom den valda texten inte bara får undervisning i geografi, utan får även uppleva ett äventyr som är skrivet på 1800-talet, vilket i sig bidrar till att eleverna får en inblick i vilka texter kunde skrivas under den tidsperioden.

Att arbeta med skönlitterära texter kan vara ett sätt att bemöta elever på flera olika plan och nivåer, då det finns att tillhandahålla flera av de här texterna i olika svårighetsgrad och som ljudfil kan eleverna oberoende av läskunskaper följa med i textens handling (Jönsson, 2007, s.10; Sjöqvist 2005). En av lärarna som medverkade i studien påpekade att skönlitteratur var till fördel för elever med olika funktionsnedsättningar då texterna kan anpassas till flera olika svårighetsgrader, samt att de bidrar till en stimulerande läsning. Under vår utbildning har vi fått kunskap om att en undervisning som anpassas efter elevers intresse ger ett positivt resultat när

det kommer till kunskapen som eleverna tar till sig. Om läraren använder texter som är intressanta och spännande bidrar det till att eleverna vill läsa mer (Dewey, 2004. s.110), än om de endast erbjuds sakprosatexter.

8.4 Egna erfarenheter

Våra erfarenheter av hur skönlitterära texter används i undervisningen går emot vad både forskningen och den här studiens resultat visar, något vi känner är positivt. Under våra verksamhetsförlagda utbildningar har vi sett väldigt lite av den här formen av undervisning, endast en av samtliga handledare vi haft har arbetat med skönlitteratur som ett undervisningsmaterial. Efter vår studie känner vi att det troligen är så att vi inte fått en rättvis bild av hur lärare inkluderar skönlitteratur i sin undervisning under våra verksamhetsförlagda utbildningar. Dels för att vi förmodligen inte arbetade med lärare som hade ett intresse av skönlitteratur, men även att de lärare som valt att svara på enkäten antas ha ett intresse för inkludering av skönlitteratur i undervisningen.

9 Slutsats

Sammanfattningsvis kan man utläsa efter vår undersökning att de flesta lärarna som medverkat i studien arbetar med skönlitterära texter på flera olika sätt och i de flesta ämnena. I den litteratur vi har presenterat i bakgrund och forskningsöversikt finns det mycket som stödjer lärarnas sätt att tänka och agera kring undervisningen med skönlitterära texter, precis som lärarna stärker mycket av det vi läst i den tidigare forskningen. Både litteratur och lärarna anser att skönlitteratur gynnar alla elever oavsett nivå förutsatt att den valda texten är anpassad efter den nivå eleverna ligger på (Sjöqvist, 2005). De deltagande lärarna menar på att genom att använda texter som fångar och intresserar eleverna ökar deras vilja att läsa vilket i sin tur medför att läsinläringen gynnas något som styrks av Dewey (2004, s.136), Hattie (2014, s. 51–52) och Larsson (2015). En likhet som kan ses i Hallbergs och Sjöqvists texter då båda tar upp att skönlitterära texter kan bidra till att eleverna får hjälp med att förstå ord som annars kan vara svåra att ta till sig om de inte kommer i ett sammanhang, något som är till fördel för elever oavsett vilken språklig nivå de befinner sig på (Hallberg, 1993, s.114; Sjöqvist, 2005).

Genom vår studie har vi kunnat se att den tidigare forskningens resultat om hur och varför man bör använda skönlitteratur i undervisningen bekräftas av lärarna då de av samma anledningar väljer att integrera texterna i fler ämnen än svenskämnet (Hirsch, 2003, Jönsson, 2007, s.92). Det var bara någon enstaka av de deltagande lärarna som angav att de använde skönlitteratur i sin undervisning på grund av att det står i läroplanen. Det skulle kunna betyda att skönlitteratur har en så pass stor inverkan på elevernas inläring, att det är av den anledningen som lärare väljer att arbeta med dem och inte av den anledningen att det står i läroplanen.

Denna studie har inte fyllt några nya kunskapsluckor i den mening att det kommit upp något nytt. Däremot har den här studien visat på att forskningen och lärarna arbetar mot samma mål, att eleverna i våra skolor ska få en ökad läsförståelse och ett ökat ordförråd samt en ökad ämneskunskap. Studien öppnar upp för frågor kring huruvida skönlitteratur är en lika stor tillgång i de högre åldrarna som i de lägre och hur ska vi få texterna att ha samma positiva inverkan på elever kunskapsutveckling oavsett årskurs och ålder.

8.1 Vidare forskning

Genom vår studie har vi sett att lärare väljer att använda sig av skönlitterära texter i flera av ämnena i sin undervisning. Resultatet av studien har fått oss att fundera på om det är så att skönlitterära verk skulle kunna mäta sig med färdigproducerat undervisningsmaterial. Något som vore intressant att studera är en jämförelse mellan undervisning med skönlitterära texter och undervisning med undervisningsmaterial, blir slutresultatet samma eller kommer det att skilja sig åt och i så fall hur. Exempelvis skulle resultatet av elevernas inläring inom ett specifikt temaarbete skilja sig åt ifall de endast använder sig av undervisningsmaterial eller om de använder sig av skönlitterära texter.

Efter att ha studerat resultaten från PISA kommer ytterligare en fundering upp och det är huruvida lärare börjat inkludera skönlitterära texter mer sedan 2012, då svenska elevers läsförståelse var som sämst (PISA 2012 och 2015) eftersom PISA resultatet 2015 visar att elevers läsförståelse har börjat gå upp igen eller vad är det som gör att resultaten vänder?

Referenser

- Alleklev, Birgitta & Lindvall, Lisbeth (2000). *Listiga räven: läsinläring genom skönlitteratur: [ett läsprojekt i Kvarnbyskolan, Rinkeby i samarbete med Rinkeby bibliotek]*. Stockholm: En bok för alla
- Bengtsson, Jan (1997), *Didaktiska dimensioner, Möjligheter och gränser för en integrerad didaktik*. Läst 2018- 11- 14
- Björk, Christina & Anderson, Lena (1987). *Linnea i målarens trädgård*. 2. uppl. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Brandsma, Eva & Nordin, Agneta (2000). *Lotta-Lotta och eken: en miljöbok för barn*. 1. uppl. Malmö: Gong gong
- Brodow, Bengt & Rininsland, Kristina (2005). *Att arbeta med skönlitteratur i skolan: praktik och teori*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Burman, Anders (2014). *Pedagogikens idéhistoria: uppfostringsidéer och bildningsideal under 2500 år*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Carle, Eric (2011). *Very hungry caterpillar*. Penguin Books Ltd
- Chambers, Aidan (1998). *Böcker inom oss: om boksamtal*. [Ny utg.] Stockholm: Rabén & Sjögren
- Comenius Amos, Johan (1989). *Didactica magna: Stora undervisningsläran*, i översättning och inledning av Tomas Kroksmark. Göteborg: Daidalos
- Damber, Ulla (2010) *Reading for Life Three Studies of Swedish Students' Literacy Development*. Läst: 2018-11-06

- Dewey, John (2004). *Individ, skola och samhälle: utbildningsfilosofiska texter*. 4., [utök.] utg. Stockholm: Natur och kultur
- Eckeskog, Helena (2013). *Varför knackar han inte bara på? En studie om arbete med läsförståelse i åk 1-2* Läst: 2018-10-28
- Ejeman, Göran & Molloy, Gunilla (red.), 1997: *Metodboken. Svenska i grundskolan*. Stockholm: Liber.
- Ejlertsson, Göran (2005). *Enkäten i praktiken: en handbok i enkätmetodik*. 2. [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Favilli, Elena & Cavallo, Francesca (2017). *Godnattsagor för rebelltjejer: 100 berättelser om fantastiska kvinnor*. Stockholm: Max Ström
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber
- Gavander, Kerstin (2004). *Fröken Europa*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Gonzales, M., Hugander, M., Jonsson, M., Pettersson, E., Trapp, M. & Widmark, M. (red.). (2014) *En läsande klass. Träna läsförståelse*. (hämtad 2017-11-15) http://www.enlasandeklass.se/wpcontent/uploads/2013/05/Studiehandledning_ELK_uppslog.pdf
- Hallberg, Kristin (1993). *Litteraturläsning: barnboken i undervisningen*. Solna: Ekelund
- Hattie, John (2014). *Synligt lärande för lärare*. Stockholm: Natur & kultur
- Hirsch E. D. Jr. (2003). *Reading Comprehension Requires Knowledge - of Words and the World*. American Educator, Spring 2003
- Höjer, Dan & Höjer, Lotta (2016). *Stoppa greven! : en tidsresa på liv och död*. Bromma: Opal

Jank, Werner & Meyer, Hilbert (1997). *Nyttan av kunskaper i didaktisk teori*. I: Uljens, Michael (red.) *Didaktik: teori, reflektion och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Jönsson, Karin. 2007. *Litteraturarbets möjligheter – en studie av barns läsning i årskurs F-3*. Hämtad 2017-11-14. <https://www.skolporten.se/forskning/avhandling/litteraturarbetsmojligheter-bren-studie-av-barn-lasning-i-arskurs-f-3/>

Lagerlöf, Selma (1907). *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige*. Bd 2. Stockholm: Bonnier

Larsson, Åsa (2015). *Skönlitteratur + SO = sant* Hämtad: 2017-11-09 <http://skolvarlden.se/artiklar/skonlitteratur-so-sant>

Liegnell, Anders (2005). *Folke och järnsmedens dotter*. 1. uppl. Stockholm: Bonnier utbildning

Lind, Åsa, 1958-. - *Mera Sandvargen* / Åsa Lind; med illustrationer av Kristina Digman. - 2003. - ISBN: 91-29-65848-9 (inb)

Marx Åberg, Angela (2016). *Meningsfulla möten med litterära texter: Läsning bortom läsförståelse* Linnéuniversitetet, Fakulteten för konst och humaniora (FKH), Institutionen för språk (SPR).(Cähl) *Ingår i: Möten med mening: Ämnesdidaktiska fallstudier i konst och humaniora* / [ed] Karin L. Eriksson, Lund: Nordic Academic Press, 2016, s. 155–171

Nationalencyklopedin, didaktik. Läst: 2018-11-06
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/didaktik>

Nilsson, Jan (1997). *Tematisk undervisning*. Lund: Studentlitteratur

Nordqvist, Sven (1996). *Tuppens minut*. Bromma: Opal

Olsson, Emma (2016). *Forskning: Harry Potter bra för skolans värdegrundsarbete*
Hämtad: 2017-11-09 <http://skolvarlden.se/artiklar/forskning-harry-potter-bra-skolans-vardegrundsarbete>

- PIRLS 2006: *läsförmågan hos elever i årskurs 4: i Sverige och i världen. (2007)*. Stockholm: Skolverket
- PISA 2000 [Elektronisk resurs]: *svenska femtonåringars läsförmåga och kunnande i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv. (2001)*. Stockholm: Skolverket
- Reichenberg, M. (2012). *Texter, läsförståelse och läsundervisning i Norge och Sverige - en översikt*. Acta Didactica Norge Vol. 6 Nr. 1 Art. 3
- Rosen, Michael (1997). *We're going on a bear hunt*. New York: Simon & Schuster
- Rosenblad, Dorothea & Rosenblad, Fanny (2013). *Samma rötter: Abrahams barn i tre religioner*, 2. utg. Stockholm: Fondi
- Sehlin, Gunhild (2011). *Marias lilla åsna*. Ny utg. Bromma: Åsnan
- Skolverket (2016a) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2016*. 3., kompletterade uppl. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2016b) *Didaktik - vad, hur och varför*.
Läst 2018-02-17 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>
- Skolverket (2011). *Kommentarmaterial till kursplanen i svenska*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2018) Läst: 2018-11-06 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/innehall/skolverkets-bevakningsomraden-om-utbildning-och-larosaten#h-Didaktik>
- Stensson, B. (2006). *Mellan raderna: strategier för en tolkande läsundervisning*. Göteborg: Daidalos.
- Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Trost, Jan & Hultåker, Oscar (2007). *Enkätboken*. 3., [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Verne, Jules (1966). *Jorden runt på 80 dagar*. 12., revid. uppl. Stockholm: Modernista

Vetenskapsrådet

Läst 2018-02-17 <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>

Westman, Lars (2002). Läs med oss. [Åk 3], *Pojken och tigern: en Sverige-saga*. 2. uppl. Stockholm: Natur och kultur

Widmark, Martin (2017).

Läst 2017-12-12 <http://www.enlasandeklass.se/start-2/martin-widmark/>

Widmark, Martin & Willis, Helena (2008). *Lasse-Majas detektivbyrå*. Oslo: Bonnier Carlsen

Witt-Brattström, Ebba, (2012), *Skönlitteratur vidgar elevernas vyer*

Läst: 2017-11-09 <http://skolvarlden.se/artiklar/skonlitteratur-vidgar-elevernas-vyer>

Wolde, Gunilla (2014). *Totte bakar*. 4. uppl. Stockholm: Natur & Kultur

Wolff, Ulrika (2011) *Effects of a Randomized Reading Intervention Study: An Application of Structural Equation Modelling*. Läst: 2018-10-24

Bilaga 1

Skönlitteratur i undervisningen

Hej!

Vi är två studenter som skriver vårt examensarbete och skulle vara väldigt tacksamma om du vill lägga ner lite tid på att svara på våra frågor om hur skönlitteratur används i undervisningen.

Undersökningens fokus ligger i att undersöka hur skönlitteratur används i ett vidare syfte än endast som högläsning. Vi vill se hur och varför skönlitteratur används i undervisningen i stället för eller som komplement till det ordinarie undervisningsmaterialet. Beskriv så utförligt du kan på de frågor där det är "fritext", det för att studiens resultat ska gå att analysera på bästa sätt.

Genom att svara på denna enkät ger du ditt medgivande till att medverka i denna studie. Alla deltagare kommer att vara anonyma.

Vi behöver få in svaren senast den 1 december 2017 för att vi ska ha möjlighet att hinna analysera svaren.

Med vänliga hälsningar Ina & Kim

1 Kön

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

Kvinna

Man

Annat

2 Hur länge har du arbetat som lärare?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

Nyexaminerad

1-5 år

6-10 år

11-15 år

16-20 år

Längre än 21 år

3 Vilken årskurs är du mentor/klassansvarig för just nu?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

Årskurs 1

Årskurs 2

Årskurs 3

Årskurs 4

Årskurs 5

Årskurs 6

F-klass

Ej mentor/klassansvarig för någon klass just nu

4 Vilken kommun arbetar du i?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

5 Varför väljer du att arbeta med skönlitterära böcker i din undervisning?

Obligatoriskt svar

Tex finns det någon speciell elevgrupp som främjas extra mycket av att du väljer att arbeta med skönlitteratur.

Obligatoriskt svar

6 Hur arbetar du med skönlitteratur i din undervisning?

Obligatoriskt svar

Till exempel temaarbeten, ämnesöverskridande, språkligt: ordklasser, olika genrer och hur de är uppbyggda osv.

Obligatoriskt svar

7 Vad anser du är viktigt att tänka på vid val av skönlitteratur i undervisningen?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

8 Hur anser du att elevernas tidigare erfarenheter av skönlitteratur påverkar hur de kan ta till sig undervisningen?

Obligatoriskt svar

Ser du någon koppling mellan att elever som läser mycket skönlitteratur har bättre förmåga att ta till sig undervisningen än elever som har lågt intresse av skönlitteratur?

Obligatoriskt svar

9 Finns det någon/några skönlitterära böcker som återkommer i din undervisning?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

Ja

Nej

Om Ja, vilken/vilka?

10 Hur ofta använder du dig av skönlitteratur i undervisningen?

Obligatoriskt svar

Frågan gäller utifrån att du jobbar vidare med texten ni läser, ett exempel är diskussioner efter högläsning .

Obligatoriskt svar

Mer sällan än 1 gång per termin

1-2 gånger per termin

Mer än 2 gånger per termin

11 Inom vilket/vilka ämnen använder du dig av skönlitterära böcker i din undervisning?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

Biologi

Engelska

Fysik

Geografi

Historia

Kemi

Matematik

Religion

Samhällskunskap

Svenska

Teknik

Övrig undervisning

12 Hur integrerar du skönlitteraturen i Biologi?

13 Hur integrerar du skönlitteraturen i Engelska?

14 Hur integrerar du skönlitteraturen i Fysik?

15 Hur integrerar du skönlitteraturen i Geografi?

16 Hur integrerar du skönlitteraturen i Historia?

17 Hur integrerar du skönlitteraturen i Kemi?

18 Hur integrerar du skönlitteraturen i Matematik?

19 Hur integrerar du skönlitteraturen i Religion?

20 Hur integrerar du skönlitteraturen i Samhällskunskap?

21 Hur integrerar du skönlitteraturen i Svenska?

22 Hur integrerar du skönlitteraturen i Teknik?

23 Hur integrerar du skönlitteraturen i den övriga undervisningen?

24 Vad kan skönlitterära böcker tillföra undervisningen?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

25 Ser du något negativt med att använda skönlitteratur i undervisningen?

Obligatoriskt svar

Obligatoriskt svar

Ja

Nej

Om Ja, vad/varför

26 Finns det något annat du anser är viktigt med skönlitteratur i undervisningen som inte kommer upp i den här enkäten?

Lämna in enkäten

Formulärets nederkant

Bilaga 2

